

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Viliaus Norvaišo,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

Vartotojų sukurto turinio reguliavimas autorių teisėje

Vadovas: prof. dr. (HP) Vytautas Mizaras

Recenzentas: lekt. dr. Stasys Drazdauskas

Vilnius

2020

TURINYS

ĮVADAS	2
1. VARTOTOJŲ SUKURTAS TURINYS IR JO SĄSAJA SU AUTORIŲ TEISE	6
1.1. Sąvoka ir pagrindiniai požymiai	6
1.2. Bendras išvestinių kūrinių teisinio reguliavimo kontekstas	7
1.3. Vartotojų sukurto turinio problematikos šaltinis – skaitmeninė kūrybos aplinka.....	9
1.4. Atsakomybės paskirstymo dilema: interneto tarpininkų vaidmuo	10
2. VARTOTOJŲ SUKURTO TURINIO REGULIACINĖ APLINKA	13
2.1. Vartotojų sukurto turinio reguliavimo ypatumai JAV	13
2.1.1. Sistemos atvirumas. <i>Fair use</i>	13
2.1.2. Netiesioginė interneto tarpininkų atsakomybė.....	14
2.1.3. „Saugus uostas“ interneto tarpininkams	15
2.2. Vartotojų sukurto turinio reguliavimo ypatumai Europos Sąjungoje	17
2.2.1. Informacinės visuomenės direktyva. Išimčių ir apribojimų sistema	17
2.2.2. Elektroninės komercijos direktyva. Europietiškas „saugus uostas“.....	18
2.3. Bendrosios skaitmeninės rinkos direktyvos 17 straipsnis. Poveikis vartotojų sukurtam turiniui	20
2.3.1. Prieigos suteikimo pripažinimas viešu paskelbimu	21
2.3.2. Turinio filtravimas. Kontroversija ir jos priežastys	23
2.3.3. Valstybių narių atsakas į vartotojų sukurto turinio filtravimo įpareigojimą.....	29
3. ALTERNATYVOS BSR DIREKTYVOS 17 STRAIPSNIUI. KAIP GALĖTŲ ATRODYTI AUTORIŲ TEISIŲ REFORMA	33
3.1. Esminio pokyčio autorių teisės reguliavime poreikis informacinėje visuomenėje ...	33
3.1.1. <i>Creative Commons</i> ir atvirojo kodo koncepcijų koegzistavimas su įstatyminėmis autorių teisių normomis	33
3.1.2. Formalumų grąžinimo idėja poreikio permąstyti autorių teisių prasmę kontekste	35
3.2. Interneto vartotojų teisių stiprinimas – būtinybė skaitmeninėje erdvėje.....	37
3.2.1. <i>Fair Use</i> Europoje.....	37
3.2.2. <i>Semi-open</i> struktūra ES.....	39
3.2.3. Vartotojų teisių, arba <i>user rights</i> , koncepcija	42
3.2.4. Vartotojų sukurto turinio išimtis.....	43
3.3. Inovatyvios įstatymų leidybos poreikio pagrindas – koncepcinis autorių teisės pokytis XXI a.	48
IŠVADOS	52
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	54
SANTRAUKA	61
SUMMARY	62

IVADAS

Temos aktualumas. Vartotojų sukurto turinio era prasidėjo daugiau nei prieš dešimtmetį. Tai tapo naujojo, informacinės visuomenės pasaulio fenomenu, kartu pasireiškusiu ir novatoriškomis teisės problemomis. Skaitmeninės erdvės suteikiama laisvė kūrybai, jos sklaidai, beribiam atgaminimui, dalijimuisi ir perdirbimui tiek viešai, tiek privačiai, neilgai trukus išryškino masinį autorių teisių pažeidimų mastą. Buvo suprasta, kad pavienių pažeidėjų nustatymas būtų neefektyvus, kartu nerezultatyvus. Kita vertus, interneto paslaugų teikėjų, sudarančių prieigą bei suteikiančių virtualius įrankius interneto kūrybai rasti ir plisti, potencialios atsakomybės dilema taip pat buvo prieštaringa: pačios platformos ir jų verslo modelis nepažeidžia teisės aktų reikalavimų. Vystantis interneto kultūrai, poreikis subalansuoti teisių turėtojų ir interneto vartotojų interesus tapo kritiškai svarbus.

2019 m. balandžio 17 d. Europos Sąjungoje buvo priimta ilgai laukta autorių teisių reformą bendrojoje skaitmeninėje rinkoje įtvirtinusi direktyva¹ (toliau – BSR direktyva). Ji iš tiesų įvedė naujo pobūdžio reguliavimą autorių teisių srityje. Viena iš daugiausiai tiek akademinės bendruomenės, tiek apskritai visuomenės dėmesio sulaukusia nuostata tapo būtent vartotojų generuojamo turinio sklaidos ir autorių teisių akistatai, t. y. virtualaus pasaulio realybę atspindinčiai problematikai spręsti skirtas BSR direktyvos 17 straipsnis. Jame adresuotas turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų veiklos mechanizmas ir iš jo kylanti teisinė atsakomybė užtikrinti, kad valdomose platformose nebūtų prieinamas autorių teises pažeidžiantis turinys. Būtent, turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų atžvilgiu įtvirtinta pareiga ne tik šalinti autorių teises pažeidžiantį turinį, tačiau tuo pat metu užtikrinti, kad tokio turinio įkėlimui kelias būtų užkirstas ir ateityje. Šie Europos Sąjungos įstatymų leidėjų sprendimai buvo sutikti prieštaringai, kvestionuojamos ir jų praktinio įgyvendinimo perspektyvos.

Šiame darbe bus aptariamas BSR direktyvos poveikis vartotojų sukurtam turiniui bei identifikuojamos ir nagrinėjamos naujojo reguliavimo alternatyvos. Bus argumentuojama, kad šia autorių teisių reforma Europos Sąjungos įstatymų leidėjai, galimai siekdami nesukelti akademinės sumaišties, kuri kiltų keičiant ir pritaikant autorių teisę šių laikų aktualijoms, nepelnytai užkrovė atsakomybės našta su konceptualia teisine problematika šiaip jau

¹ 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB. *OL 2019 m. L 130.*

nesusijusiam subjektui – interneto tarpininkams. Toks sprendimas, manytina, išryškino legislatyvinės valdžios valios ieškoti originalių sprendimų trūkumą.

Tyrimo tikslas. Išnagrinėti vartotojų sukurto turinio reguliavimo ypatumus, didžiausią dėmesį skiriant esmingus interneto paslaugų teikėjų teisinės atsakomybės režimo pasikeitimus įvedusiam BSR direktyvos 17 straipsniui, bei įvardyti priežastis, kodėl būtina tęsti vartotojų sukurto turinio reguliavimo Europos Sąjungoje tobulinimą, kartu pateikti atitinkamus pasiūlymus.

Tyrimo uždaviniai. Rašto darbe yra keliami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti vartotojų sukurto turinio sampratą, teisinį statusą ir sąsają su autorių teise;
2. Išnagrinėti ir palyginti atitinkamą Europos Sąjungos reguliavimą su Jungtinėse Amerikos Valstijose įtvirtintu vartotojų sukurto turinio sklaidai aktualių teisinio reguliavimo režimu;
3. Įvertinti autorių teisių reformą ir jos poveikį vartotojų sukurtam turiniui;
4. Identifikuoti naujojo reguliavimo alternatyvas, kurios galimai vartotojų sukurto turinio ir autorių teisių akistatos problematiką spręstų efektyviau.

Tyrimo objektas. Šio darbo objektas yra vartotojų generuojamo turinio fenomenai, jo vystymuisi ir sklaidai įtaką darančios teisės normos: interneto tarpininkų atsakomybę nustatančios nuostatos, lemiančios atsakomybės už skaitmeninės visuomenės kūrybos fone atsirandančius autorių teisių pažeidimus paskirstymą tarp aktualių subjektų, taip pat autorių teisių išimčių ir apribojimų įvairovė ir reikšmė.

Tyrimo metodai. Šiame darbe pasitelkiami toliau nurodyti tyrimo metodai:

1. **Teleologinis.** Analizuojant BSR direktyvos 17 straipsnį ir jo priėmimo kontekstą siekta išsiaiškinti Europos Sąjungos įstatymų leidėjų ketinimus, būtent, dėl *lex specialis* normų aktualiam Elektroninės komercijos direktyvos režimui įtvirtinimo, bendrosios ar specialiosios monitoringo pareigos interneto paslaugų teikėjams nustatymo bei to, kokią vartotojų sukurto turinio ateitį mato įstatymų leidėjai priimdami šią reformą;
2. **Lyginamasis.** Rašto darbe lyginamos *copyright* ir *droit d'auteur* autorių teisių sistemos nagrinėjant jų pagrindinius bruožus ir skirtumus. Atitinkamai, aiškinamasi, kokia

- reguliacinė aplinka vartotojų sukurtam turiniui pasižymi tiek viena, tiek kita sistema, bei ką būtų galima apjungti, kad būtų pasiektas tinkamas autorių teisių ir interneto vartotojų interesų suderinamumo lygis;
3. **Istorinis.** Kadangi vartotojų sukurto turinio sąvoka nėra nauja ir einant metams įgijo vis daugiau formų, darbe apžvelgiama, kaip chronologiškai kito ir aktualus teisinis reguliavimas, būtent, kaip kito atsakomybės pasidalijimo pobūdis dėl autorių teisių pažeidimų skaitmeninėje erdvėje;
 4. **Loginis.** Šis metodas naudotas darbo autoriui samprotaujant ir pateikiant savo poziciją apie naują autorių teisių reformą, vartotojų sukurto turinio reguliavimą bei tai, kaip jis turėtų atrodyti ateityje. Ryškiausia šio metodo išraiška matyti darbo pabaigoje autoriui pateikiant autorių teisės prigimties ir atliekamos funkcijos pokytį, kai ji taikoma interneto erdvės kontekste.

Darbo originalumas. Nagrinėjamos problematikos tyrimo svarba matyti stebint teisinėje literatūroje ryškią BSR direktyvos rėmėjų ir kritikų bei jų atstovaujama interesų dichotomiją. Nuo BSR direktyvos priėmimo lietuvių teisinėje literatūroje dar nėra atliktos išsamios 17 straipsnio ir jo galimų įgyvendinimo perspektyvų apžvalgos. Be to, mokslinėje literatūroje apskritai skiriama mažai dėmesio vartotojų sukurto turinio teisinės aplinkos analizei, vertinimui; visuomenėje nėra vystoma diskusija dėl autorių teisių bei vartotojų sukurto turinio sankirtos ateities šiame, intensyvaus modernių technologijų vystymosi laikmetyje.

Atsižvelgiant į tai, kad vartotojų kuriamas turinys tapo ir, panašu, išliks neatsiejamu informacinės visuomenės kasdienybės reiškiniu, moksliniame diskurse būtina ieškoti būdų, kaip spręsti koncepcinę teisinę problematiką susikertant, šiuo atveju, dviems ekvivalentiškai vertingoms interesų grupėms, ir kuo pagrįsti vienos ar kitos pusės prioritizavimą. Tai svarbu ir dėl to, kad įstatymų leidėjų iniciatyvose nematyti inovatyvių, kryptingų sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo. Šiuo rašto darbu siekiama išanalizuoti šias problemas ir paskatinti tolesnę teisinės minties vartotojų sukurto turinio ir jam aktualios reguliacinės aplinkos kontekste vystymą.

Svarbiausi šaltiniai. Didžiausias dėmesys rašto darbe buvo skirtas BSR direktyvai – jos 17 straipsniui, įtvirtinusi naujausią reguliavimą, turintį tiesioginį poveikį vartotojų sukurto turinio ateičiai. Siekiant pateikti visavertį vartotojų generuojamo turinio reguliacinės aplinkos

paveikslą, kartu nagrinėjamos ir aktualios Informacinės visuomenės direktyvos, Elektroninės komercijos direktyvos nuostatos bei jas interpretuojanti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika. Lyginimo tikslais didelis dėmesys skiriamas JAV *Copyright* aktui. Koncepcinei išvestinių kūrinių analizei atlikti bei atskirų teisės normų paskirčiai interpretuoti naudojama V. Mizaro monografija „Aurių teisė“. Taip pat analizuojamos tokių užsienio mokslininkų, kaip A. G. Monteleone, A. Ng, S. Stalla-Bourdillon, M. Sentfleben, G. F. Frosio, P. Samuelson, C. Tann, K. Grisse, L. Edwards, M. Peguera ir kitų pozicijos vartotojų generuojamo turinio reguliavimo, atsakomybės už autorių teisių pažeidimus internete paskirstymo klausimais.

1. VARTOTOJŲ SUKURTAS TURINYS IR JO SĄSAJA SU AUTORIŲ TEISE

1.1. Sąvoka ir pagrindiniai požymiai

Vartotojų sukurtas turinys, kaip sąvoka, atriboja tai, kas sukurta interneto vartotojų, nuo profesionalių kūrėjų skaitmeninėje erdvėje talpinamų kūrinių. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (toliau – EBPO) vartotojų sukurto turinio sąvoką, kuri, tiesa, nėra unifikuota, apibrėžia išskirdama tris kertinius elementus. Pirma, tai turinys (nuotraukos, vaizdo įrašai, straipsniai, tinklalaidės (angl. *podcasts*) ir pan.), talpinamas ir viešai prieinamas internete, dažniausiai skirtas tam tikros socialinės platformos registruotiems vartotojams ar jų grupei, pavyzdžiui, universiteto studentams. Antra, jis visuomet perteikia tam tikrą kiekį kūrybinių pastangų. Kūryba šiuo atveju gali pasireikšti naujo kūrinio sukūrimu, tačiau taip pat galima ir pakeičiant ar adaptuojant jau esamą kūrinį. Vartotojų sukurtam turiniui taikomi kūrybiškumo reikalavimai nėra apibrėžti, tačiau, tam, kad jis nebūtų traktuojamas trečiųjų asmenų kūrybos kopijavimu, aktualus paties vartotojo originalus kūrybinis indėlis. Dėl neretai socialinių platformų suteikiamos galimybės turinį redaguoti bendradarbiaujant keliems asmenims, dažniausiai vartotojų sukurto turinio autoriais tampa daugiau nei vienas asmuo. Trečia, vartotojų sukurtas turinys neturi sąsajos su profesionaliomis rutinomis ir procesais, t. y. nepasižymi instituciniu ar komercinės rinkos kontekstu. Vartotojų kuriamas turinys dažniausiai kuriamas neprofesionalų, kurie nesiekia pelno ar atlygio už tokią kūrybą. Kita vertus, neretai ir profesionalai kuria turinį internete, tai darydami laisvalaikiu, atskirai nuo turimų profesionalių įsipareigojimų (pavyzdžiui, vaizdo įrašų montuotojas kartu užsiima „vloginimu“, t. y. kuria trumpus, paprastai pramoginio turinio, filmukus ir talpina juos internete be konkretaus tikslo iš to sulaukti finansinės naudos) – tai taip pat laikytina vartotojų kuriamu turiniu. Pripažįstama, kad vystantis skaitmenizacijai šie kriterijai gali kisti (jau dabar matomas pokytis trečiojo elemento – komercinės naudos nesiekimo – kontekste; tam šiame rašto darbe bus skirtas atskiras dėmesys), tačiau aišku tai, jog vartotojų sukurtas turinys yra vartotojų komunikacijos bei saviraiškos skaitmeninėje erdvėje rezultatas, paprastai inspiruojamas ir noro būti pastebėtam, pripažintam kitų interneto vartotojų.²

Vartotojų sukurto turinio, kaip internetinio turinio kategorijos, atsiradimas siejamas su terminu „Web 2.0“, kuris paprastai vartojamas siekiant perteikti visumą tam tikrų principų ir procesų, apibūdinančių antrosios kartos („išaugusios“ iš pirmosios kartos – „Web 1.0“)

² OECD (2007), „Participative web: user-created content“, DSTI/ICCP/IE(2006)7/FINAL, p. 8 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/sti/38393115.pdf>>.

internetines paslaugas, daugiausia pasireiškiančias masiniu vartotojų bendradarbiavimu, turinio dalijimusi.³ Tokio pobūdžio interneto naudojimą Tim O'Reilly įvardijo „įsitraukimo architektūra“ (angl. *architecture of participation*)⁴, kuri skatina vartotojus dalytis patirtimis, bendrauti ir bendradarbiauti: kuo daugiau vartotojų įsitraukia, tuo kokybiškesnė tampa pati paslauga, atitinkamai didesnė nauda tiek visiems kartu, tiek kiekvienam vartotojui individualiai.⁵ Randantis šiuo principu pagrįstiems socialiniams tinklams (Facebook, YouTube, LinkedIn ir kt.), jų vartotojams atsirado erdvė kurti vaizdo įrašus, dalytis mintimis, idėjomis, rašyti internetinius dienoraščius („blogus“) ir kitaip naudoti interneto tinklų suteikiamas galimybes saviraiškai, bendraminčių paieškai ir telkimui.

1.2. Bendras išvestinių kūrinių teisinio reguliavimo kontekstas

Vartotojų sukurtu turinio kūrybai, naudojimuisi ir dalijimuisi juo taikomos bendrosios autorių teisės normos – nėra specialaus, būtent tokio pobūdžio turiniui skirto reguliavimo. Tai reiškia, kad interneto vartotojai, kurdami ir dalydamiesi turiniu socialinėse platformose, privalo paisyti tretiesiems asmenims priklausančių išimtinių teisių į turinį, pasitelkiamą ar naudojamą kuriant savąjį. Norint naudoti svetimą autorinį kūrinį ar jo dalį, yra reikalingas konkretaus autoriaus ar jų grupės leidimas. Priešingu atveju, interneto vartotojas, kompiuterių tinklų platformoje paviešindamas savo sukurtą turinį, pažeis trečiųjų asmenų autorių teises. Atsižvelgiant į tai, kaip paprasta socialiniuose tinkluose dalytis ir rasti įvairiems autoriams priklausančių turinį, vienas autorių teises pažeidžiantis pasidalijimas vartotojo sukurtu turiniu gali lemti milijonus to turinio kopijų parsisiuntimų ar tolesnių dalijimųsi bei pakartotinės modifikacijos srautą – taip pirminį autorių teisių pažeidimo mastą išdidinant iš esmės neribotą ir potencialiai nesusekamą kiekį kartų. Tai – problema, kuri liečia tiek vartotojų sukurtu turinio statusą bei perspektyvas, tiek pačią interneto teisę, dalijimosi kultūrą arba, kaip taikliai įvardijo Harvardo teisės mokyklos profesorius Lawrence Lessig, dalijimosi ekonomiką (angl. *sharing economy*).⁶

³ GEORGE, C., SCERRI, J. Web 2.0 and User-Generated Content: legal challenges in the new frontier. *Journal of Information, Law and Technology*, 2007, p. 3.

⁴ O'REILLY, T. What is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software. *Munich Personal RePEc Archive*, 2007, p. 1.

⁵ Šis fenomenas dar vadinamas „tinklo efektu“ (angl. *network effect*). Pavyzdžiui, kuo daugiau vartotojų naudojasi „Google Maps“ programėle ir praneša apie esamas eismo spūstis, tuo tiksliau visiems vartotojams tiesioginę situaciją atspindi žemėlapiai.

⁶ „Dalijimosi ekonomika“ prof. Lawrence Lessig vadina skaitmeninio pasaulio fenomeną, kuriame egzistuoja ne tik komercinė ekonomika, prieinamumą prie tam tikro objekto matuojanti kaina (t. y. pinigine išraiška), tačiau ir dalijimosi ekonomika, kurioje prieiga prie kultūrinių objektų reguliuojama ne tokios prieigos kainos, o kompleksinio socialinių santykių rinkinio. Dalijimosi ekonomikoje įprasta manyti, kad visas internete cirkuliuojantis turinys turėtų būti prieinamas nemokamai ir yra skirtas tam, kad juo būtų dalijamasi, o kaina

Kaip minėta, dalis vartotojų sukurto turinio yra originalūs išimtinai savos kūrybos darbai, todėl juos sukūrę vartotojai įgyja įprastines autoriams skiriamas turtines ir asmenines neturtines teises.⁷ Kita dalis vartotojų sukurto turinio remiasi kūriniais, kuriems autorių teisių apsauga jau yra pasibaigusi ir kurie yra tapę viešo naudojimo kūriniais.⁸ Šiuo atveju, autorių teisių pažeidimų paprastai taip pat išvengiama. Visgi didžioji dalis interneto vartotojų kuriamo turinio yra paremta kitų sukurtu originaliu turiniu (jo perdirbimu), kuriai yra taikoma autorių teisių apsauga, ir tokio turinio naudojimui autorizuoti turėtų būti gaunamas autoriaus leidimas – licencija.

Mokslininkai teigia, kad vartotojų sukurto turinio fenomenas gali būti suprantamas kaip technologinė evoliucija, kuri įgalino ir išryškino prigimtine žmogaus tendenciją ieškoti originalių kūrybinių išraiškų atsižvelgiant į jau esamas kitų asmenų kūrybos išraiškas. Kitaip tariant, išvestinių kūrinių (angl. *derivative works*) kūrimas panaudojant ir (ar) perdirbant svetimą kūrybą savojoje neretai gali būti tapatinamas su socialine žmogaus prigimtimi.⁹ Pavyzdžiui, Viljamas Šekspyras įkvėpimo sėmėsi tokių poetų kaip Ovid, Geoffrey Chaucer, Christopher Marlowe kūryboje, taip pat reikšmingai „skolinosi“ minčių iš Biblijos. Kita vertus, Šekspyras išlaikė kūrybinį savitumą kaip originalių darbų autorius.¹⁰ Todėl tokio „įkvėpimo“ paieška laikytina natūralia kūrybinio proceso dalimi.

Tačiau autorių teisės prasme išvestinė kūryba suponuoja teisę panaudojamo pirminio darbo autoriui leisti ar drausti jo kūrinį, t. y. jo nuosavybę, perdirbti bei atitinkamai gauti proporcingą ekonominę naudą. Autoriaus teisę į išvestinio darbo sėkmės dalį pagrindžia ir tai, kad perdirbdamas pirminį darbą naudotojas įsiskverbia į to kūrinio neliečiamumo sritį, todėl tai susiję ir su autoriaus asmeniniais interesais.¹¹ Prof. Vytautas Mizaras pastebi, kad perdirbimo sąvoka nėra aiškiai apibrėžta; juo gali būti laikomas esminių pirminio originalaus

apskritai nėra laikoma tinkamu kriterijumi tokio turinio kopijai įgyti, juo labiau galimybei peržiūrėti turinį – dalijimasis reikalingas socialiniams santykiams kurti, o ne objektų pirkimui ar pardavimui. Plačiau žr. LESSIG, L. *Sharing Economies*, 2010 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. balandžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.themindfulword.org/2010/sharing-economies-lawrence-lessig>>.

⁷ Lietuvoje tokias teises įtvirtina Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 14 ir 15 straipsniai.

⁸ Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 34 straipsnio 1 dalį, autorių turtinės teisės galioja visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po autoriaus mirties <...>. Po šio termino kūrinys tampa viešo naudojimo autoriaus turtinių teisių prasme.

⁹ MONTELEONE, A. G. *User-Generated-Content and Copyright: the European Union Approach* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.], 2016, p. 2-3. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2922225>.

¹⁰ NG, A. *When Users are Authors: Authorship in the Age of Digital Media* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.], 2010, p. 6. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1545005>.

¹¹ MIZARAS, V. *Autorių teisė*: monografija. Vilnius: Justitia, 2008, t. 1, p. 472.

kūrinio bruožų perėmimas, juos panaudojant ir pakeičiant taip, kad randasi naujo originalaus kūrinio rezultatas – išvestinis darbas. Kita vertus, pirminio kūrinio esmės pakeisti nėra būtina – pakanka panaudoti kūrinį kitame kontekste, dėl ko visuomenei būtų sudaromas visai kitoks bendras įspūdis.¹²

1.3. Vartotojų sukurto turinio problematikos šaltinis – skaitmeninė kūrybos aplinka

Išvestinių kūrinų problemišumą itin sustiprina skaitmeninės erdvės pobūdis. Interneto pagalba, skaitmeninę formą įgijusį autorinį turinį galima kopijuoti bei juo dalytis neribojamą kiekį kartų sekundžių greičiu. Atitinkamai, šiuolaikinė autorystė pasižymi nieko nekainuojančio dalijimosi bei perdirbimo kultūra.

Kai interneto erdvėje naujo kūrinio sukūrimui kaip pagrindas panaudojamas visas ar dalis jau esamo kūrybinio darbo, šio autorius paprastai nė nežino apie jo sukurto turinio naudojimą, perdirbimą ir dalijimąsi, todėl neturi galimybės prieštarauti ir uždrausti tokį elgesį, juo labiau gauti atlygį už neteisėtą kūrybos panaudojimą. Įprastinė procedūra tokios situacijos teisinei analizei atlikti ir sprendimui, ar tikrai svetimo kūrinio panaudojimas be leidimo yra neteisėtas, priimti – valstybėje įtvirtintų autorių turtinių teisių išimčių ir apribojimų analizė, leidžianti nustatyti, ar konkretus pažeidimas patenka į jų apimtį, t. y. konkrečiu atveju prioritizuoja kūrinio naudojimą, o ne autoriaus turtines teises.¹³ Tačiau vartotojų kuriamo turinio kontekste tai – labiau komplikauta ir kompleksiška situacija, susidaranti dėl unikalios technologijų proveržio paskatintos ir teisiniam režimui savotiškai apatiškos aplinkos.

Šiuolaikiniame gyvenimo ritmui būdingas interneto vartotojų aktyvumas socialiniuose tinkluose, atitinkamai, vartotojų kuriamo turinio gausa, taip pat pati „laisvo interneto“ idėja lemia tai, kad socialinėse platformose plūsta nuolatinis kuriamo turinio srautas. Kaip minėta, autoriai dažniausiai neturi žinių apie jų kūrinų naudojimą, taip pat ir pats vartotojų sukurtas turinys paprastai, nors ir viešai prieinamas visiems, tiesiogiai matomas siauresniam asmenų ratui (pvz., draugams, sekėjams, bendruomenės nariams ir pan.). Konkreti nuotrauka, koliažas, vaizdo įrašas ir pan. gali būti kopijuojami, siunčiami, pasidalijami, išardomi ir kitaip panaudojami tūkstančius kartų, todėl neretai patiems vartotojams tampa neįmanoma žinoti pirminio kūrinio autorių.¹⁴ Susidaro situacija, kai vartotojai nežino originalaus kūrinio

¹² *Ibid*, p. 474-475.

¹³ Lietuvoje autorių turtinių teisių apribojimai įtvirtinti Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo ketvirtajame skirsnyje (19 – 33 straipsniuose).

¹⁴ KIM, E. C. *Insta-Fringement: What Is a Fair Use on Social Media? The John Marshall Review of Intellectual Property Law*, 2018, p. 111.

autoriaus, o autorius nežino, kad jo kūrinys neteisėtai naudojamas – kopijuojamas, perdirbamas. Kita vertus, vargu, ar net ir žinantis apie jo kūrinio skelbimą internete autorius sieks sustabdyti tokius veiksmus, siekti atlygio ir žalos atlyginimo – pirma, gali būti sunku įrodyti, kad būtent jis yra autorius, antra, „pažeidėjų“ gali būti tūkstančiai ar net milijonai, be to, kai kurie jų – anonimai ar netikslūs, išgalvotus asmens duomenis pateikiantys vartotojai. Randasi savotiška teisinė aklavietė, kurią norint pašalinti yra būtinas įstatymų leidėjo įsikišimas.

1.4. Atsakomybės paskirstymo dilema: interneto tarpininkų vaidmuo

Įstatymų leidėjai, siekdami tinkamai sureguliuoti išsiskiriančius interesus vartotojų kuriamo turinio kontekste, pagrindinį dėmesį skiria trijų grupių asmenų pozicijoms: vartotojams, autorių teisių turėtojams bei interneto platformos valdytojams (vadinamiesiems interneto tarpininkams (angl. *internet intermediaries*) arba interneto paslaugų teikėjams (angl. *internet service providers*).¹⁵ Apibrėždama interneto tarpininkų kategoriją, EBPO pirmiausia atkreipia dėmesį į žodžio „tarpininkas“ reikšmę: tai sąvoka, leidžianti numanyti, kad apibrėžiamas asmuo veikia tarp dviejų ar daugiau asmenų. Nors interneto tarpininkai gali būti aktyvūs ir patys skelbti ar redaguoti turinį, tačiau dažniau teikia pagalbą informacijos skelbimo procesuose kitiems asmenims. Jie suteikia prieigą, palaiko, perduoda ir indeksuoja turinį, produktus ar paslaugas, trečiųjų asmenų teikiamas internete, taip pat teikia kompiuterių tinklų paslaugas tretiesiems asmenims.¹⁶ Neretai kvestionuojama, ar sąžininga, kad vartotojai būtų laikomi autorių teisių pažeidėjais veikdami socialiniuose tinkluose. Akivaizdu, kad būtent interneto paslaugų teikėjai, teikdami prieigą prie socialinių platformų ir kurdami interaktyvią aplinką jose, sudaro sąlygas ir įrankius aptartiems vartotojų autorių teisių pažeidimams rasti. Tuo tarpų patys vartotojai gali nė neįtarti, kad turinio kūrimu pažeidžia autorių teises – tokia kūryba yra diktuojama pačios socialinės interneto platformos mechanizmo esmės.

¹⁵ Šio darbo temos kontekste vartojamos sinoniminės „interneto tarpininkų“, „interneto paslaugų teikėjų“, „kompiuterių tinklų platformų“ ir kitos interneto platformų valdytojus (pvz., „Facebook“) apibūdinančios sąvokos, vartojamos kaip sinonimai kalbant apie vartotojų sukurto turinio talpinimui prieigą ir erdvę teikiančias socialinių tinklų platformas, atskirtinos nuo Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatyme įtvirtintos „informacinės visuomenės paslaugų teikėjo“ sąvokos. Pastaroji reiškia paprastai už atlyginimą elektroninėmis priemonėmis ir per atstumą individualiu informacinės visuomenės paslaugos gavėjo prašymu teikiamas paslaugas, pvz., prekių pardavimą internetu, prieigos prie ryšių tinklo suteikimą ir pan.

¹⁶ PERSET, K. The Economic and Social Role of Intermediaries [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.], 2010, p. 9. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/internet/ieconomy/44949023.pdf>>.

Tam, kad socialinių tinklų vartotojai apskritai galėtų nustatyti, ar pažeidė trečiųjų asmenų autorių teises, visų pirma turėtų žinoti, kokios valstybės įstatymai taikytini. Tačiau skaitmeninė erdvė neturi sienų, o didžiulio kiekio vartotojų kuriamo turinio, talpinamo ir matomo įvairiausiose pasaulio valstybėse, kontekste teritorialumu grįstais valstybių įstatymais remtis tampa praktiškai neįmanoma.¹⁷ 1886 m. rugsėjo 9 d. Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos¹⁸ (toliau – Berno konvencija arba Konvencija) 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konvencijos sąjungos šalyse, išskyrus kūrinių kilmės šalį, šios konvencijos saugomų kūrinių autoriai naudojami tomis teisėmis, kurias tų šalių atitinkami įstatymai jų piliečiams suteikia dabar ar suteiks ateityje, taip pat tomis teisėmis, kurias specialiai suteikia Konvencija. Taigi šioje, net 177 pasaulio valstybių vienijančioje tarptautinėje sutartyje, įtvirtintas nacionalinės apsaugos režimas, pagal kurį kiekviena Berno konvencijos narė įpareigojama saugoti užsienio valstybių-Konvencijos dalyvių autorių teises tokiu pat būdu, kaip ir savo šalies autorių teises. Tačiau šis režimas savaime nereiškia, kad visose Konvencijos dalyvėse autorių teisių reguliavimas yra vienodas – kiekvienoje šalyje galioja savitas autorių teisių apsaugos režimas. Tokia situacija apunkina vartotojų galimybes išvengti autorių teisių pažeidimų, kai šie vyksta, minėta, valstybių sienomis nepasižyminčioje interneto erdvėje.

Egzistuoja požiūris, kad patys interneto paslaugų teikėjai gali esmingai lemti savo valdomų platformų naudotojų elgesį, todėl jie ir turėtų būti atsakingi už naudotojų atliekamus autorių teisių pažeidimus.¹⁹ Didžioji dalis socialinių tinklų gauna finansinę naudą iš suteiktų reklamos paslaugų; kitaip tariant, vartotojams suteikiami įrankiai kurti, perdirbti ir dalytis turiniu, plėsti auditoriją, į kurią turinį įtraukti ir reklaminės medžiagos. Kuo daugiau vartotojų sukurto turinio, kuriame susipina įvairūs, dažniausiai autorių teisių saugomas turinys, yra kuriama ir kuo didesnę auditoriją jis pasiekia, tuo didesnis ir pačių platformų uždarbis – tai vienas iš esminių²⁰ socialinių tinklų ekonominio veikimo mechanizmų.²¹ Be to, socialiniai

¹⁷ TAN, C. Regulating Content on Social Media: Copyright, Terms of Service and Technological Features. UCL Press, 2018, p 56.

¹⁸ Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. *Valstybės žinios*, 1995, Nr.: 40-998.

¹⁹ TAN, C. Regulating Content on Social Media: Copyright, Terms of Service and Technological Features. UCL Press, 2018, p. 200.

²⁰ Dar vienu socialinių tinklų uždarbio mechnizmu laikytinas socialinių tinklų atliekamas jų naudotojų duomenų monetizavimas (angl. *data monetization*), t. y. prieigos prie sukauptų duomenų apie vartotoją suteikimas trečiosioms šalims, kad šios galėtų, vadovaudamosi gautais duomenimis, pritaikyti reklamą, siūlomus produktus, nustatyti aktualios rinkos požymius. Plačiau žr. LEETARU, K. What Does It Mean For Social Media Platforms To “Sell” Our Data? 2018 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.forbes.com/sites/kalevleetaru/2018/12/15/what-does-it-mean-for-social-media-platforms-to-sell-our-data/#3a390a272d6c>>.

²¹ TAN, C. Regulating Content on Social Media: Copyright, Terms of Service and Technological Features. UCL Press, 2018, p. 200.

tinklai šių dienų pasaulyje neretam vartotojui yra pagrindinė platforma naujiems sužinoti, informacijai apie įvairiose valstybėse populiarėjančias mintis, idėjas, judėjimus (politinius, kultūrinius ir kt.) gauti. Kitaip tariant, interneto platformos ir jose skelbiamas *inter alia* vartotojų kurtas turinys daro didelį poveikį formuojant vartotojų pažiūras, nuomonę, kartu elgesį ne tik virtualiame, bet ir realiame pasaulyje. Neseniai regėti kontroversiški politiniai incidentai pasinaudojant socialiniais tinklais propagandio pobūdžio turiniui skelbti²² išryškino poreikį reikalauti platformų operatorių didesnės kontrolės ir atskaitomybės dėl jų vartotojų talpinamo turinio.²³

Visa tai, kas išdėstyta, leidžia pagrįstai teigti, kad teisinę atsakomybę ar bent jau dalį jos už interneto erdvėje daromas nusikalstamas veikas, įskaitant ir plintančius autorių teisių pažeidimus turėtų prisiimti būtent socialinių tinklų platformos. Net jei platformos savininkai ir nežino apie jų sukurtoje skaitmeninėje erdvėje vykstančius konkrečius pažeidimus bei jų nesiekia, manoma, kad jie turi bet kuriuo atveju imtis vienokių ar kitokių priemonių, kad autorių teisių pažeidimai būtų sustabdyti ar bent jau būtų sušvelnintas jų nevaldomas srautas. Be visa to, šiuo būdu savo teises ginti lengviau ir patiems autorių teisių turėtojams: pradėti teisminius procesus prieš individualius pažeidėjus neefektyvu, nes jų gali būti milijonai, taip pat abejotina, ar dažnas jų būtų finansiškai pajėgus atlyginti padarytus nuostolius, o ir pačių teisminių procesų inicijavimas būtų neproporcingai brangus autorių teisių turėtojams – tiek piniginiu, tiek laiko atžvilgiu.²⁴ Tokia pozicija skirtingu interneto pažangos laikotarpiu įvairiai atsispindėjo ir įstatymų leidėjų valioje. Verta aptarti pagrindinių autorių teisių sistemų atstovių reguliavimo ypatumus: JAV (*Copyright* sistema) ir Europos Sąjungos (*Droit d'auteur* sistema) aktualias teisės normas.

²² Pavyzdžiui, su Rusijos įtaka siejamos suklastotos žinios ir faktai, skleisti 2016 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Prezidento rinkimų metu, teigiama, pasiekė apie 126 mln. žmonių vien Facebook platformoje. Plačiau žr. išnašą Nr. 23.

²³ BURKHART, K. Mavrix v. LiveJournal: Unsafe Harbors in the Age of Social Media. *Berkeley Technology Law Journal*, 2018, t. 33, p. 1034.

²⁴ LEMLEY M. A., REESE A. R. Reducing Digital Copyright Infringement Without Restricting Innovation. *Stanford Law Review*, 2004, t. 56, p. 2.

2. VARTOTOJŲ SUKURTO TURINIO REGULIACINĖ APLINKA

2.1. Vartotojų sukurto turinio reguliavimo ypatumai JAV

Pagrindinis autorių teisių klausimus reguliuojantis teisės aktas JAV yra 1976 m. priimtas Autorių teisių aktas (angl. *Copyright Act of 1976*). Esminių autorių teisių sąrašą įtvirtina Autorių teisių akto 106 straipsnis. Ji numato šias išimtines autorių teises: kūrinio atgaminimo, išvestinių darbų kūrimo, kūrinio platinimo, viešo rodymo, viešo atlikimo. Šių teisių apsauga, išskyrus viešą atlikimą, kuris nėra aktualus vartotojų kuriamo turinio kontekste, yra itin svarbi autoriams siekiant uždrausti neteisėtą jų kūrinių naudojimą kompiuterių tinkluose.

2.1.1. Sistemos atvirumas. *Fair use*

JAV Autorių teisių akto 107-122 straipsniai numato išvardytoms autorių teisėms taikomas išimtis ir apribojimus. Pagrindinis skirtumas nuo Europos Sąjungos teisiniame režime įtvirtintų išimčių ir apribojimų yra „sąžiningo naudojimo“ (angl. *fair use*) doktrina – bendriausias ir plačiausiai taikomas autorių teisių apribojimas JAV.²⁵ Šio apribojimo reikšmė tokia visaapimanti, kad jis *per se* laikomas atskira doktrina. Įstatymų leidėjas sudaro galimybę pateisinti iš esmės bet kokį autorių teisių pažeidimą, jei pažeidėjas įrodo, kad svetimą kūrinį ar jo dalį naudojo sąžiningai; tokio panaudojimo sąžiningumą kiekvienu atveju nustato teismas, vadovaudamasis minėtuose straipsniuose įvardytais principais: atsižvelgiama į kūrinio panaudojimo tikslą ir pobūdį, be leidimo panaudoto kūrinio natūrą, panaudotos kūrinio dalies proporcinį dydį išvestiniame darbe, esmingumą viso kūrinio kontekste bei tokio panaudojimo poveikį kūrinio vertei ar potencialiai jo ekonominei rinkai.

Taigi JAV, priešingai Europos Sąjungai, neturi baigtinio išimčių ir apribojimų sąrašo. Tokia teisinė aplinka minimizuoja galimybes autoriams siekti žalos atlyginimo iš konkrečių jų turtines teises internete pažeidusių asmenų: „sąžiningo naudojimo“ apribojimas leidžia kiekvienam vartotojui ginti savo atliktus veiksmus kaip sąžiningus, todėl nesančius pažeidimu. Kadangi vartotojas paprastai trečiųjų asmenų kūrybą internete panaudoja nekomerciniais, labiau pramoginiais tikslais, be to, originalaus kūrinio vertei ar rinkai tai dažniausiai neturi neigiamo poveikio (o neretai netgi atvirkščiai – padidina matomumą, kartu finansinį sėkmingumą), Corinne Tan priėjo prie išvados, kad net 7 iš 11 nagrinėtų hipotetinių autorių

²⁵ 1976 m. JAV Autorių teisių akto 107 straipsnis (U. S. Copyright Act 1976, Section 107) [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.copyright.gov/title17/circ92.pdf>.

teisių pažeidimų, pasireiškiančių per vartotojų sukurtą turinį, atvejų būtų galima pateisinti „sąžiningo naudojimo“ doktrinos pagrindu.²⁶ Neišvengiamai, teisinės atsakomybės našta teko interneto tarpininkams, kuriuos apkaltinti daugeliui autorių tapo akivaizdžia ir gerokai lengvesne išėjimu.

2.1.2. Netiesioginė interneto tarpininkų atsakomybė

Iki 1998 m. Skaitmeninio tūkstantmečio autorių teisių akto (angl. *Digital Millennium Copyright Act of 1998*) priėmimo, pagrindinis interneto tarpininkų teisinės atsakomybės šaltinis, numatantis atsakomybę už sąlygų autorių teisių pažeidimams įgyvendinti sudarymą, buvo teismų sukurta papildomos (angl. *contributory*) bei netiesioginės (angl. *vicarious*) atsakomybės doktrinos. Pirmojo tipo atsakomybei pripažinti ieškovas turėjo įrodyti trijų sąlygų visumą: pažeidimu kaltinamas asmuo atliko tiesioginį pažeidimą, žinojo apie tokį pažeidimą bei materialiai prisidėjo prie tokio pažeidimo padarymo, pvz., parūpino erdvę, įrankius pažeidimui atlikti.²⁷ Antrojo tipo atsakomybei pripažinti taip pat keltos trys sąlygos: tiesioginio pažeidimo atlikimas, finansinės naudos iš atlikto pažeidimo gavimas bei teisės ir galimybės kontroliuoti pažeidimo atlikimą egzistavimas, tačiau nepasinaudojimas šia padėtimi.²⁸ Pastebėtina, kad antrojo tipo – netiesioginės atsakomybės pripažinimui nebuvo būtinybės, kad kaltinamasis turėtų žinių apie pažeidimo padarymą. Atitinkamai, interneto tarpininkai, sudarę sąlygas vartotojams talpinti nelicencijuotą autorių teisių saugomą turinį, galėjo būti pripažinti tiesiogiai pažeidę autorių teises, net jei neatliko konkretaus veiksmo, lemiančio pažeidimą. Kaip bebūtų, šiomis normomis grįstų sprendimų nėra daug²⁹: ne dėl to, kad teismus pasiekdavo mažai ginčų, o dėl to, kad interneto tarpininkai, dėl platformose paprastai dideliu mastu paplitusių pažeidimų, buvo linkę siūlyti kompensacijas ir ginčus spręsti taikiai, iki teismui priimančiam sprendimą. Be to, paminėtos situacijos ir neteisėtai talpintas turinys nebuvo būtent

²⁶ TAN, C. *Regulating Content on Social Media: Copyright, Terms of Service and Technological Features*. UCL Press, 2018, p. 201.

²⁷ Jungtinių Amerikos Valstijų Apeliacinis teismas. 1971 m. sprendimas byloje *Gershwin Publishing Corp. v. Columbia Artists Management, Inc.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://h2o.law.harvard.edu/cases/4446>>.

²⁸ Jungtinių Amerikos Valstijų Kalifornijos šiaurinės apygardos teismas. 1995 m. sprendimas byloje *Religious Tech. Center v. Netcom On-Line Comm* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://scholar.google.com/scholar_case?case=2398297825525410597>.

²⁹ Kaip vienus iš nedaugelio žinomų sprendimų, kuriuose interneto tarpininkai buvo pripažinti atlikę autorių teisių pažeidimus dėl jų platformose vartotojų patalpinto turinio dar 1993-1994 metais, galima išskirti teismų sprendimus bylose *Playboy Enterprises, Inc. v. Frena* (1993) bei *Sega Enterprises Ltd. v. MAPHIA* (1994).

pačių vartotojų sukurtas turinys; ši sąvoka dar apskritai neegzistavo, nes nebuvo socialinių tinklų, kaip jie įsivaizduojami ir suprantami šiandieniam pasaulyje³⁰.

2.1.3. „Saugus uostas“ interneto tarpininkams

Dar ankstyvame interneto fenomeno išpopuliarėjimo laikotarpyje – 1998 m. JAV buvo priimtas Skaitmeninio tūkstantmečio autorių teisių aktas, papildęs JAV Autorių teisių aktą ir nustatęs naujas teisės normas, konkrečiai skirtas autorių teisių pažeidimams internetinėje erdvėje reguliuoti. Skaitmeninio tūkstantmečio autorių teisių akto 512 straipsnis apribojo interneto tarpininkų atsakomybę *inter alia* nustatydamas, kad interneto paslaugos teikėjas neatsako už autorių teisių pažeidimą, jei atliko tik platformos tokiam pažeidimui atsirasti vaidmenį, neturėjo žinių apie pažeidimo atlikimą, negavo tiesioginės finansinės naudos iš pažeidimo bei gavęs pranešimą apie įvykdytą autorių teisių pažeidimą nedelsdamas pašalino ar panaikino prieigą prie neteisėtai patalpinto turinio. Šis teisės aktas savaime nepanaikino galimybės, kad kompiuterių tinklų tarpininkams gali būti pritaikyta papildoma ar netiesioginė atsakomybė už autorių teisių pažeidimus³¹, tačiau ši norma, dar vadinama interneto paslaugų teikėjų „saugiu uostu“ (angl. *safe harbor*), visgi radikaliai minimizavo interneto tarpininkų atsakomybės kilimo tikimybę. Skaitmeninio tūkstantmečio autorių teisių akto priėmimas paprastai siejamas su mintimi, kad interneto tarpininkai neturi objektyvios galimybės stebėti viso jų valdomose platformose talpinamo turinio, juo labiau to daryti absoliučiu tikslumu; manytina, ši mintis tebėra aktuali ir šiandien.³² Kita vertus, aktas sudarė sąlygas teisių turėtojams išreikšti prieštaravimą prieš neteisėtą jų kūrybos panaudojimą: įvestas įpareigojimas paslaugų teikėjams nedelsiant reaguoti bei pašalinti atitinkamą turinį. Teisinėje mokslinėje literatūroje šis „saugus uostas“ vertinamas kontroversiškai dėl kelių aspektų.

³⁰ Vienu pirmųjų socialinių tinklų, kuriame jau buvo galima išvysti platformoje vartotojų kuriamą ir talpinamą turinį – „blogus“, nuotraukas, muziką, vaizdo įrašus ir pan., būtų galima laikyti „Myspace“, interneto erdvėje pasirodžiusį 2003 m. rugpjūčio 1 d. „Myspace“ iki 2008 m. buvo didžiausių skaičių vartotojų turintis socialinis tinklas pasaulyje.

³¹ Kaip pavyzdį vertėtų paminėti *A&M Records, Inc. v. Napster, Inc.* (2001) bylą: interneto platformos „Napster“, kurios vartotojai turėjo prieigą ir galimybę parsisiųsti ir atgaminti skaitmeninius muzikos failus MP3 formatu iš kitų vartotojų, savininkai teigė, kad pagal Skaitmeninio tūkstantmečio autorių teisių akto 512 straipsnį „Napster“ išvengia atsakomybės už autorių teisių pažeidimus, tačiau JAV 9-osios apygardos apeliacinis teismas nusprendė, kad „Napster“ nelaikytina interneto paslaugų teikėja 512 straipsnio prasme, todėl atsako ir yra laikytina padariusi tiek *contributory*, tiek *vicarious* autorių teisių pažeidimus. Be kita ko, teismas „Napster“ įpareigojo užtikrinti, kad platformoje nebeliktų muzikos failų atgaminimo, siuntimo, talpinimo, perdavimo ar platinimo, kai tam nesuteiktas autorių leidimas. Platformos veikla buvo taip apsunkinta, kad 2002 m. gegužę „Napster“ bankrutavo.

³² BURKHART, K. Mavrix v. LiveJournal: Unsafe Harbors in the Age of Social Media. *Berkeley Technology Law Journal*, 2018, t. 33, p. 1027.

Pirma, „pranešimo ir pašalinimo“ (angl. *notice and takedown*) mechanizmas yra ydingas. Neretai dėl gauto pranešimo pašalinamas turinys, kuriam būtų buvę galima pritaikyti „sąžiningo naudojimo“ doktrinos numatytą apribojimą. Taip pat pasitaiko atveju, kai pranešimai yra siunčiami tam nesant teisinio pagrindo. 2006 m. atliktas tyrimas parodė, kad tuo metu beveik trečdalis teisių turėtojų siunčiamų pranešimų dėl esą neteisėtai patalpinto vartotojų sukurto turinio buvo teisiškai nepagrįsti ar kitaip ydingi.³³ Tačiau interneto tarpininkai yra labiau linkę pašalinti tokį (t. y. nepažeidžiantį autorių teisių) turinį nei rizikuoti, kad pranešėjas kreipsis į teismines institucijas ir įrodys, jog turinys buvo patalpintas neteisėtai.³⁴ Dėl didelio kiekio gaunamų pranešimų,³⁵ kompiuterių tinklų platformos neturi pakankamų žmogiškų ir technologinių išteklių kokybiškai patikrinti kiekvieno jų pagrįstumą, o klaidų bet kuriuo atveju neišvengiama.

Antra, vyrauja nuomonė, kad interneto tarpininkas, kaip platformos kontrolės vykdytojas bei talpinamo turinio „sergėtojas“, yra tinkamoje pozicijoje imtis aktyvių priemonių edukuoti savo vartotojus apie autorių teisių reikalavimus talpinamam turiniui³⁶, sumažinti autorių teisių pažeidimų skaičių internete, taip pat identifikuoti pažeidėjus.³⁷ Be to, interneto tarpininkai, sudarydami sąlygas talpinti ir dalytis turiniu, siekia pritraukti daugiau vartotojų, o tai didina tinkle esančio turinio kiekį, atitinkamai ir autorių teisių pažeidimų skaičių. Taigi vartotojų sukurto turinio kiekybinis didėjimas, net ir pažeidžiantis autorių teises, neša kompiuterių tinklų savininkams pelną. Visa tai neišvengiamai daro poziciją, pagal kurią interneto tarpininkams

³³ URBAN, J. M., QUILTER, L. Efficient Process or Chilling Effects – Takedown Notices under Section 512 of the Digital Millennium Copyright Act. *Santa Clara High Technology Law Journal*, 2006, t. 22, p. 666.

³⁴ OECD, Participative web: user-created content, 2007, p. 51 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/sti/38393115.pdf>>.

³⁵ Pavyzdžiui, 2018 m. Google sulaukė per 750 mln. pranešimų. Nuorodos per internetą [žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]: <<https://transparencyreport.google.com/copyright/overview?hl=en>> ir <<https://torrentfreak.com/google-search-receives-fewer-takedown-notices-than-before-180414/>>.

³⁶ Pavyzdžiui, socialinio tinklo „Instagram“ Naudojimo sąlygose (angl. *Terms of Use*) vartotojui nustatomas reikalavimas talpinti tik tokį turinį, kurio autorius yra pats vartotojas arba kurio talpinimui jis yra gavęs autoriaus leidimą. Sąlygose taip pat pateikiamos nuorodos su atsakymais į įvairius vartotojams kylančius klausimus apie intelektinės nuosavybės teises, tačiau tokios informacijos formuluotės yra plačios, abstrakčios, itin bendrinio pobūdžio, vartotojai nukreipiami dėl detalesnės informacijos kreiptis teisininko konsultacijos. Manytina, kad socialiniams tinklams padarius esminę įtaką vartotojų bendravimo kultūrai, socialiniai tinklai turėtų imtis proaktyvių veiksmų skatinant sąmoningą naudotojų bendruomenę – pateikiant konkrečius pavyzdžius, kokiais atvejais naudojimas, turinio talpinimas ir dalijimasis, tikėtina, laikytinas teisėtu ir kada nuo veiksmų atlikimo tam tikro turinio atžvilgiu vartotojui vertėtų susilaikyti. Plačiau žr. KIM, E. C. Insta-Fringement: What Is a Fair Use on Social Media? *The John Marshall Review of Intellectual Property Law*, 2018, p. 107, taip pat „Instagram“ Naudojimo taisyklės [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://help.instagram.com/477434105621119/?helpref=hc_fnav&bcf0=Instagram%20Help&bcf1=Privacy%20and%20Safety%20Center>.

³⁷ LICHTMAN, D. G., POSNER, E. A. Holding Internet Service Providers Accountable, *Supreme Court Economic Review*, The University of Chicago Press, 2006, t. 14, p. 5.

turėtų būti suteiktas teisinis imunitetas nuo autorių teisių pažeidimų jų platformose, neįtikinamą.³⁸

Kita vertus, jei kaskart bet kuriam kompiuterių tinklo vartotojui patalpinus problematiško pobūdžio turinį interneto tarpininkams galimai kiltų teisinė atsakomybė, vien pati atsakomybės grėsmė ir kaštai, kurių prireiktų savo teisei padėčiai ginti, reikštų interneto paslaugų, bent jau laisvų, nemokamai prieinamų, pabaigą.³⁹ Ši pozicija grindžiama tuo, kad interneto paslaugų teikėjams žinant, jog už jų valdomų platformų naudotojų talpinamą turinį jiems gresia teisinė atsakomybė, iniciatyva inovacijoms, noras eksperimentuoti ir ieškoti naujų paslaugų ar funkcijų, kurias būtų galima suteikti vartotojams, nyksta. Tuo pat metu keliami grėsmė pačiam interneto tarpininkų verslo modeliui.⁴⁰

Atitinkamai, interneto tarpininkų imunitetas nuo teisinės atsakomybės pateisinamas sukuriant pareigą reaguoti į teisių turėtojų teikiamus pranešimus ir taip prisidėti prie aktyvaus autorių teisių gynimo. Tuo pat metu perdėtai neapsunkinamas kompiuterių tinklų platformų, veikiančių laisvos informacijos sklaidos principu, mechanizmas, nes nėra sukuriamas pareiga vykdyti į platformą talpinamos ir perduodamos informacijos stebėsenos, dar vadinamos monitoringu (angl. *monitoring*). Būtent, Skaitmeninio tūkstantmečio autorių teisių akto 512 straipsnio m punkto 1 dalis, dedikuota privatumo apsaugos reguliavimui, pabrėžia, kad šiame straipsnyje įtvirtintas interneto tarpininkų imuniteto režimas nelemia sąlygos vykdyti savo platformos vartotojų keliamo turinio monitoringą ar dėti specialias pastangas siekiant aptikti aplinkybes, indikuojančias nelegalią veiklą.

2.2. Vartotojų sukurto turinio reguliavimo ypatumai Europos Sąjungoje

2.2.1. Informacinės visuomenės direktyva. Išimčių ir apribojimų sistema

Pagrindiniu Europos Sąjungos autorių teisių apsaugos režimą harmonizuojančiu, kartu vartotojų sukurtam turiniui aktualius klausimus regiono mastu nagrinėjančiu teisės aktu laikytina 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl

³⁸ LEHMAN, B. A. Intellectual Property and the National Information Infrastructure. The Report of the Working Group on Intellectual Property Rights [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 7 d.], 1995, p. 123. Prieiga per internetą: < <https://eric.ed.gov/?id=ED387135> >.

³⁹ LEMLEY, M. A. Rationalizing Internet Safe Harbors. *Journal of Telecommunications and High Technology Law*. 2007, t. 6, p. 2.

⁴⁰ BURKHART, K. Mavrix v. LiveJournal: Unsafe Harbors in the Age of Social Media. *Berkeley Technology Law Journal*, 2018, t. 33, p. 1032.

autorių teisių ir gretutinių teisių tam tikrų aspektų informacinėje visuomenėje derinimo (toliau – Informacinės visuomenės direktyva). Kaip pastebi prof. Vytautas Mizaras, Informacinės visuomenės direktyva „buvo priimta labiausiai atsižvelgiant į poreikį stiprinti Bendrijoje autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugą, naudojant kūrinius ar gretutinių teisių objektus skaitmeninėje aplinkoje, kompiuterių tinklais internete.“⁴¹

Informacinės visuomenės direktyvos 2-4 straipsniuose *inter alia* įtvirtintos išimtinės autorių teisės: teisė autoriui leisti arba uždrausti atgaminti savo kūrinį ar jo dalį (2 straipsnio a punktas), teisė leisti arba uždrausti viešai skelbti savo kūrinius, įskaitant savo kūrinių padarymą viešai prieinamais tokiu būdu, kad visuomenės nariai galėtų juos pasiekti individualiai pasirinktoje vietoje ir pasirinktu laiku (3 straipsnio 1 dalis), teisė leisti arba uždrausti viešą savo kūrinio originalo ar jo kopijų platinimą (4 straipsnio 1 dalis). Kaip ir JAV atveju, šioms teisėms yra taikomos išimtys ir apribojimai; kita vertus, pastarųjų sąrašas Europos Sąjungos reguliacinėje aplinkoje, tiksliau, Informacinės visuomenės direktyvoje, yra išsamus ir baigtinis. Jei svetimo autorių teisių saugomo turinio panaudojimo be leidimo aplinkybės nepatenka į vienos iš *expressis verbis* įtvirtintų išimčių ar apribojimų veikimo sferą, tai reiškia, kad toks veikimas yra neteisėtas.

Dažniausiai internete talpinamam autorių teisių saugomam turiniui pritaikomomis išimtimis ir apribojimais būtų galima įvardyti Informacinės visuomenės direktyvos 5 straipsnio 3 dalyje numatytus citavimą kritikos ar apžvalgos tikslais (d punktas) bei karikatūrą, parodiją ar pastišą (k punktas). Šiais atvejais yra leidžiamas laisvas autorių teisių saugomų objektų naudojimas, tačiau faktą, kad vartotojo sukurtas turinys išties priskirtinas vienai iš išvardytų objektų kategorijų, galutinai patvirtinti gali tik teismas, todėl interneto tarpininkai neatlieka stebėjimo ar tikrinimo, ar jų platformose talpinamas vartotojų kuriamas turinys patenka į Informacinės visuomenės direktyvoje nustatytų išimčių ir apribojimų veikimo sritį.

2.2.2. Elektroninės komercijos direktyva. Europietiškas „saugus uostas“

2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (toliau – Elektroninės komercijos direktyva) 14 straipsnio 1 dalyje nustatoma, jog teikiant informacinės visuomenės paslaugą, kurią sudaro paslaugos gavėjo pateiktos informacijos perdavimas ryšio tinklu, valstybės narės užtikrina, kad paslaugų teikėjas nebūtų

⁴¹ MIZARAS, V. *Autorių teisė*: monografija. Vilnius: Justitia, 2008, t. 2, p. 698.

atsakingas už informaciją, kurią saugo paslaugos gavėjo prašymu. Kaip matyti, tai – JAV Skaitmeninio tūkstantmečio autorių teisių akto 512 straipsnyje numatyto interneto tarpininkų „saugaus uosto“ analogija, reguliuojanti situacijas, kai interneto tarpininkas perduodamą informaciją saugo ilgesnį nei automatiniam, tarpiniam ar trumpalaikiam perduodamos informacijos saugojimui reikalingą laikotarpį.⁴² Priešingai minėtam JAV režimui, numatytasis Elektroninės komercijos direktyvoje nėra išimtinai nukreiptas į autorių teisių pažeidimus internete; ši norma taikytina bet kokio pobūdžio neteisėtai veiklai ar informacijai bei jos talpinimui kompiuterių tinkluose.⁴³

Elektroninės komercijos direktyvos 14 straipsnio 1 dalis taip pat numato ir sąlygas galimybei informacinės visuomenės paslaugų teikėjams pritaikyti imunitetą: teikėjas privalo neturėti faktinių žinių apie neteisėtą veiklą arba informaciją ir reikalavimų atlyginti žalą atžvilgiu nežinoti apie faktus ar aplinkybes, rodančias, kad verčiamasi neteisėta veikla arba teikiama neteisėta informacija. Be to, gavęs tokių žinių arba apie tai sužinojęs, turi nedelsdamas pašalinti šią informaciją arba atimti galimybę ją pasiekti.⁴⁴

Kaip matyti, Elektroninės komercijos direktyva nereikalauja, kad informacinės visuomenės paslaugos teikėjas nebūtų gavęs finansinės naudos iš įvykdyto pažeidimo. Manytina, tai leidžia Europos Sąjungos reguliavime numatytą interneto tarpininkų imunitetą laikyti kiek atlaidesniu nei aptartasis JAV taikomas „saugus uostas“. Kita vertus, Elektroninės komercijos direktyvos 42 konstatuojamoji dalis pabrėžia, kad šioje direktyvoje nustatytos atsakomybės išimties taikomos tik tada, kai informacinės visuomenės paslaugų teikėjo veikla apsiriboja eksploatavimo techniniu procesu ir prieigos prie ryšių tinklo, kuriuo perduodama trečiųjų šalių suteikta informacija, suteikimu tik tam, kad perdavimas būtų efektyvesnis. Direktyva toliau išskiria, kad ši veikla turi būti tik techninio, automatinio ir pasyvaus pobūdžio, o tai reiškia, kad informacinės visuomenės paslaugų teikėjas neturi žinių apie perduodamą arba

⁴² Pastarajam taikomas Elektroninės komercijos direktyvos 12 straipsnis.

⁴³ PEGUERA, M. The New Copyright Directive: Online Content-Sharing Service Providers Lose eCommerce Directive immunity and are forced to monitor content uploaded by users (Article 17) [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 11 d.]. *Kluwer Copyright Blog*, 2019. Prieiga per internetą: <<http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2019/09/26/the-new-copyright-directive-online-content-sharing-service-providers-lose-ecommerce-directive-immunity-and-are-forced-to-monitor-content-uploaded-by-users-article-17/>>.

⁴⁴ Elektroninės komercijos direktyva nedetalizuoja šios sąlygos ir nenustato prievolės valstybėms narėms sukurti „pranešimo ir pašalinimo“ režimą, juo labiau pranešimo pateikimo informacinės visuomenės paslaugų teikėjui tvarkos. Kaip numato 46 konstatuojamoji dalis, ši direktyva valstybėms narėms palieka teisę nustatyti specifinius reikalavimus, kuriuos reikia nedelsiant patenkinti prieš panaikinant informaciją arba atimant galimybę ją pasiekti. Štai Lietuvoje informavimo apie neteisėtą informaciją bei galimybių pasiekti neteisėtą informaciją panaikinimo tvarką detalizuoja 2007 m. rugpjūčio 22 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 881 priimtas Galimybės pasiekti neteisėtu būdu įgytą, sukurtą, pakeistą ar naudojamą informaciją panaikinimo tvarkos aprašas.

saugomą informaciją ir negali jos kontroliuoti. Taigi imuniteto taikymui direktyva griežtai numato absoliutaus interneto tarpininko pasyvumo ir, iš esmės, nekaltumo prielaidą, iš kurios galima daryti išvadą, kad nustatytomis išimtimis negali būti sudarytas pagrindas informacinės visuomenės paslaugų teikėjų piktnaudžiavimui imunitetine padėtimi.

Apibendrinant Informacinės visuomenės direktyvoje įtvirtintą autorių teisių reguliavimo režimą bei jį susiejant su Elektroninės komercijos direktyvos numatomais atsakomybės apribojimais interneto paslaugų teikėjams, darytina išvada, kad vartotojų sukurto turinio, masiškai generuojamo nelicencijuoto turinio pagrindu, sklaida yra teisinėje aklavietėje. Milijonai vartotojų užsiimdami kūryba kasdien pažeidžia išimtinės autorių teises, tačiau tokius pažeidimus sąlygoja interneto platformų suteikiamos priemonės ir sudaroma aplinka. Tuo tarpu pačios platformos neretu atveju išlieka saugios dėl Elektroninės komercijos direktyvoje įtvirtinto imuniteto. Tai nėra nauja problema, tačiau Europoje daugelį metų apie poreikį imtis pokytį kuriančių veiksmų balanso tarp autorių, interneto paslaugų teikėjų bei interneto vartotojų užtikrinimui buvo tik kalbėta – realių veiksmų nesiimta.⁴⁵ Toliau bus nagrinėjama mokslinio diskurso eiga, atvedusi prie Europos Sąjungoje 2019 m. balandžio 17 d. įtvirtintos reformos autorių teisių srityje, pateikusios naują įstatymų leidėjo požiūrį į tai, kaip užtikrinti autorių teisių bei vartotojų kuriamo turinio sankirtos problematikos sprendimą.

2.3. Bendrosios skaitmeninės rinkos direktyvos 17 straipsnis. Poveikis vartotojų sukurtam turiniui

2016 m. rugsėjo 14 d. Komisijai pateikus reformos išraiškos – Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninė rinkoje pasiūlymą (toliau – Pasiūlymas), tapo akivaizdu, jog Komisija nusprendė diegti buvusį reguliavimą iš esmės keičiančią norminę aplinką, o ne vystomą, naujinamą esamo interneto paslaugų teikėjų imuniteto režimo versiją. Pasiūlyme akcentuota būtinybė šalinti teisių turėtojams kylančius sunkumus suteikiant licencijas interneto vartotojams ir gaunant atlygį už savo kūrinių platinimą internetu. Tatai išskirtas prioritetas kūrėjams gauti teisingą naudojant jų kūrinius ir kitus objektus sukuriamos

⁴⁵ 2015 m. gegužės 6 d. Europos Komisija paskelbė komunikatą COM(2015) 192 final Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui dėl Europos bendrosios skaitmeninės rinkos strategijos [interaktyvus; žiūrėta sausio 10 d.], kuriame vienu iš pagrindinių tikslų įvardytas „modernios ir labiau Europai tinkamos autorių teisių sistemos“ sukūrimas, be kita ko, su autorių teisių saugomu turiniu susijusiai tarpininkų veiklai taikomų taisyklių išaiškinimas. Nors komunikatų, kuriuose aptariama ir būtinybė keisti autorių teisių sistemą, leidimas buvo sveikintinas žingsnis, tačiau kaip, koku teisės aktu ir mechanizmu tokie tikslai būtų įgyvendinti, liko neaišku. Prieiga per internetą: < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A52015DC0192>>.

vertės dalį didinant teisių turėtojų derybinę galią prieš internetinių paslaugų teikėjus.⁴⁶ Pasiūlymas taip pat numatė naują prievolę internetinių paslaugų teikėjams įdiegti atitinkamas, pavyzdžiui, „veiksmingo turinio atpažinimo“ technologijas, kurios būtų tinkamos ir proporcingos.⁴⁷ Pastarasis aspektas, nenuostabu, akademinėje erdvėje sukėlė aktyvią diskusiją ir kontroversiją Teisingumo Teismo jurisprudencijos šiuo klausimu kontekste.⁴⁸ Atitinkamą poziciją galutinai teisiniame Europos Sąjungos režime įtvirtinanti BSR direktyva buvo priimta 2019 m. balandžio 17 d., todėl Europos Sąjungos interneto tarpininkų reguliacinė aplinka pasikeitė, būtent, ją papildant BSR direktyvos 17 straipsniu.

2.3.1. Prieigos suteikimo pripažinimas viešu paskelbimu

BSR direktyvos 17 straipsnio 1 dalis numato, kad turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjas, suteikdamas visuomenei prieigą prie autorių teisių saugomų kūrinių ar kitų saugomų objektų, kuriuos įkėlė jų naudotojai, šios direktyvos tikslais, atlieka viešo paskelbimo arba padarymo viešai prieinamu veiksma.

Visų pirma, kaip matyti, įvedama nauja aktualaus subjekto sąvoka, kuri, akivaizdu, skirta susiaurinti šiandieninio pasaulio kompiuterių tinklų verslo modelių įvairovėje skirtingas reikšmes galinčio įgyti „interneto tarpininko“⁴⁹ sąvoką bei apimti išimtinai dalijimuisi turiniu internete skirtas platformas teikiančius tarpininkus, būtent kuriems skirtas šis direktyvos straipsnis. Kadangi didžiajai daliai skaitmeninėje erdvėje talpinamo turinio – tekstinei kūrybai, vaizdo įrašams, nuotraukoms, kitokio pobūdžio vaizdinei ar garsinei medžiagai – yra taikoma autorių teisių apsauga, sąvoka neabejotinai apima ir yra skirta vartotojų sukurtam turiniui. Direktyvos 2 straipsnio 6 dalis numato, kad turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjas yra informacinės visuomenės paslaugos teikėjas, kurio pagrindinis ar vienas iš pagrindinių tikslų yra didelio kiekio autorių teisių saugomų kūrinių ar kitų saugomų objektų, kuriuos įkėlė jų naudotojai, saugojimas ir prieigos prie jų suteikimas visuomenei. Pabrėžtina, kad informacinės

⁴⁶ 2016 m. rugsėjo 14 d. Europos Komisijos pasiūlymas COM (2016) 593 final dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0593&from=EN>>, p. 3.

⁴⁷ *Ibid*, p. 27.

⁴⁸ Šiame rašto darbe plačiau aptariamame *Scarlet* (žr. išnašą Nr. 57) sprendime, taip pat *Tobias Mc Fadden v Sony Music Entertainment Germany GmbH* (2016) byloje Teisingumo Teismas išsakė poziciją, kad visos perduodamos informacijos stebėjimą įgyvendinanti priemonė turi būti atmesta, nes Elektroninės komercijos direktyvos 15 straipsnio 1 dalis draudžia nustatyti prieigos prie ryšių tinklo teikėjams bendrą pareigą stebėti informaciją, kurią jie perduoda. Kontroversija kilo iš esmės todėl, kad „veiksmingo turinio atpažinimo“ technologija būtų ne kas kita, o bendrąjį stebėjimą vykdanči sistema.

⁴⁹ Žr. išnašą Nr. 15.

visuomenės paslaugos teikėjas laikomas turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėju tik tuo atveju, jei naudotojų įkeltus autorių teisių saugomus kūrinius ar kitus saugomus objektus tvarko ir reklamuoja pelno tikslais. Atitinkamai, pelno nesiekiančios internetinės enciklopedijos, švietimo ir mokslinių duomenų saugyklos nėra turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjai. Direktyva nustato, kad turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjais taip pat nelaikytinos *inter alia* atvirojo kodo programinės įrangos kūrimo ir dalijimosi platformos, elektroninių ryšių paslaugų teikėjai (kaip apibrėžta direktyvoje (ES) 2018/1972), elektroninės prekyvietės ir verslo įmonių viena kitoms teikiamos debesijos paslaugos ir debesijos paslaugos, kuriomis naudotojams suteikiama galimybė įkelti savo turinį savoms reikmėms.

Antra, įtvirtinama, kad turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjas, suteikdamas visuomenei prieigą prie autorių teisių saugomų kūrinių ar kitų saugomų objektų, kuriuos įkėlė jų naudotojai, direktyvos tikslais atlieka viešo paskelbimo arba padarymo viešai prieinamu veiksma. Tai, kas laikoma „prieigos suteikimu“, direktyvos tekste nėra apibrėžiama. Visgi 62 konstatuojamosios dalies formuluotė leidžia daryti išvadą, jog tai galėtų būti paslaugų, kuriomis sudaroma galimybė interneto vartotojams įkelti ir dalytis autorių teisių saugomu turiniu, siekiant tiesiogiai ar netiesiogiai gauti iš jo pelno, pritraukti didesnę auditoriją, naudoti tikslinę reklamą. Manytina, kad įstatymų leidėjas šiomis nuostatomis atsižvelgė į minėtą argumentą, jog interneto tarpininkai iš vartotojų talpinamo turinio, net ir potencialiai pažeidžiančio autorių teises, gauna didelį pelną ir tai nebėra vien neutralus, pasyvus platformos teikėjas, kaip jis buvo suprantamas XXI a. pradžioje. Ši norma taip pat leidžia preziumuoti, kad yra šalinamos abejonės dėl to, kokio pobūdžio atsakomybė turėtų būti taikoma (jei taikoma) informacinės visuomenės paslaugų teikėjams. Kadangi pats prieigos suteikimas kvalifikuojamas kaip viešo paskelbimo, įvardyto Informacinės visuomenės direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje, atlikimas, vadinasi, suteikdami prieigą turinio, kurio viešinimui nėra gautas teisių turėtojo leidimas, talpinimui, interneto tarpininkai laikytini patys viešai paskelbę tokį turinį, t. y. pažeidę minėtoje teisės normoje įtvirtintą autorių išimtinę teisę leisti arba uždrausti bet kokį savo kūrinių viešą skelbimą. Atitinkamai, atsakomybė, pagal šių normų visumą taikytina turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjams, bus tiesioginė.

BSR direktyvos 17 straipsnio 1 dalis savotiškai išgrynina interneto tarpininkų atsakomybės pobūdį ir neabejotinai įneša naują kryptį. Nuo subjektų, kurie galimai netiesiogiai atsako už trečiųjų asmenų (aptariamam atveju, interneto vartotojų) atliktus teisės pažeidimus, pereinama prie subjektų, kurie galimai tiesiogiai atlieka teisės pažeidimą vien prieigos

suteikimu vartotojui, talpinančiam nelicencijuotą turinį. Akivaizdu tai, kad interneto paslaugų teikėjų atsakomybės režimas, anksčiau dėl Elektroninės komercijos direktyvos 14 straipsnio 1 dalies reguliavimo atspindėjęs amerikietiškaį Skaitmeninio tūkstantmečio autorių teisių akto įtvirtintą „saugaus uosto“ režimą⁵⁰, turinio dalijimosi internetu paslaugų atžvilgiu tampa nebeaktualus ir netaikytinas.⁵¹

2.3.2. Turinio filtravimas. Kontroversija ir jos priežastys

BSR direktyvos 17 straipsnio 4 dalis nustato, kad turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjai atsako už neteisėtus autorių teisėmis saugomų kūrinių ir kitų objektų viešo paskelbimo veiksmus, įskaitant padarymą viešai prieinamu, nebent paslaugų teikėjai įrodo, kad jie, *inter alia* vadovaudamiesi aukštais pramonės profesinio atidumo standartais, dėjo visas pastangas, kad užtikrintų konkrečių kūrinių ir kitų objektų, dėl kurių teisių turėtojai paslaugų teikėjams suteikė aktualios ir reikalingos informacijos, neprieinamumą. Papildomai įtvirtinama, kad turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjas, pašalinęs į platformą patekusį autorių teises pažeidžiantį turinį, turi dėti visas pastangas kelio pakartotiniam tokio turinio įkėlimui ateityje užkirtimui užtikrinti.

Akivaizdu, jog „pranešimo ir pašalinimo“ režimą, t. y. situaciją, kurioje informacinės visuomenės paslaugų teikėjai įpareigojami šalinti neteisėtai patalpintą turinį *post factum* veikiant pagal teisių turėtojų pateiktus pranešimus, keičia naujo, „post-filtravimo“ (angl. *notice and staydown*) režimo, kryptis. Kitaip tariant, turinio internete dalijimosi paslaugų teikėjas, pašalinęs autorių teises pažeidžiantį turinį, turi užtikrinti, kad tas pats turinys į platformą nepakliūtų pakartotinai. Prof. Mizaras teigia, kad šis įpareigojimas kelia didelį neapibrėžtumą bei galimas grėsmes dėl turinio įkėlimo ir skleidimo internete ribojimų ateityje.⁵² 17 straipsnio 4 dalis nenumato konkrečių priemonių, kurių dera imtis siekiant užtikrinti neteisėto turinio

⁵⁰ PEGUERA, M. The New Copyright Directive: Online Content-Sharing Service Providers Lose eCommerce Directive immunity and are forced to monitor content uploaded by users (Article 17) [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 11 d.]. *Kluwer Copyright Blog*, 2019. Prieiga per internetą: <<http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2019/09/26/the-new-copyright-directive-online-content-sharing-service-providers-lose-ecommerce-directive-immunity-and-are-forced-to-monitor-content-uploaded-by-users-article-17/>>.

⁵¹ BSR direktyvos 17 straipsnio 3 dalis nustato, kad turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjui atliekant viešo paskelbimo arba padarymo viešai prieinamu veiksmus, Elektroninės komercijos direktyvos 14 straipsnio 1 dalyje nustatytas atsakomybės ribojimas netaikomas šio straipsnio numatytoms situacijoms.

⁵² MIZARAS, V. ES autorių teisių bendroje skaitmeninėje rinkoje direktyva: politikų bei lobistų kompromisas, galimai tapsiantis standartiniu eksperimentu visuomenei [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.pro/index.php/2019/03/31/v-mizaras-es-autoriu-teisiu-bendroje-skaitmenineje-rinkoje-direktyva-politiku-bei-lobistu-kompromisas-galimai-tapsiantis-standartiniu-eksperimentu-visuomenei/>>.

neprieinamumą. Tačiau doktrinoje pripažįstama, kad, atsižvelgiant į reikalavimą vadovautis aukštais pramonės profesinio atidumo standartais, „visų pastangų dėjimu“ turės tapti turinio filtravimo technologiniai sprendimai.⁵³

Turinio filtravimas nėra novatoriška idėja: didieji pramogų industrijų rinkos atstovai siekė pokyčių interneto tarpininkų atsakomybės reguliavime jau daugiau nei prieš dešimtmetį. Teigta, kad vyravusį „pranešimo ir pašalinimo“ režimą, turėtų pakeisti tam tikri turinio filtravimo sprendimai, t. y. toks turinys turėtų būti šalinamas *ex ante*.⁵⁴ Įtakos turėjo failų dalijimosi (angl. *file-sharing*), muzikinio turinio industrijų lobistų veikla siekiant informacinės visuomenės paslaugų teikėjus paversti į „autorių teisių policininkus“ (angl. *copyright cops*)⁵⁵, tačiau itin akivaizdi kova buvo matyti teisminiuose ginčuose.

2007 m. birželio 29 d. Briuselio pirmosios instancijos teismui nusprendus, kad Belgijos autorių, kompozitorių ir leidėjų asociacijos ieškinys, kuriuo reikalauta informacinės visuomenės paslaugų teikėjo „Scarlet“ sustabdyti ir uždrausti autorių teises pažeidžiančių muzikinių kompozicijų siuntimą „peer-to-peer“ tinklu „Scarlet“ serveriuose, yra pagrįstas, kilo diskusija, kokiomis priemonėmis teismo sprendimas bus įgyvendintas – pačiame sprendime konkrečių būdų, kuriais turėtų būti įvykdytas sprendimas, nenurodyta.⁵⁶ Kita vertus, akivaizdžia tokio įgyvendinimo priemone turėjo tapti filtravimo sistema. Ši idėja kėlė dvejonių dėl galimos sankirtos su aktualiu Europos Sąjungos reguliavimu.

Elektroninės komercijos direktyvos 15 straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad valstybės narės nenustato teikėjams nei bendros prievolės teikiant *inter alia* 14 straipsnio reglamentuojamas paslaugas stebėti informaciją, kurią jie perduoda arba saugo, nei bendros prievolės aktyviai domėtis faktais arba aplinkybėmis, rodančiomis nelegalią veiklą. Kitaip tariant, Europos Sąjungoje neįtvirtintas įpareigojimas interneto paslaugų teikėjams vykdyti stebėjimą savo platformose. Atsižvelgiant į šį bendros stebėjimo prievolės interneto tarpininkams nebuvimą, Briuselio apeliacinio teismo prašymu dilemą išnagrinėjo ir prejudicinį sprendimą pateikė Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – Teisingumo Teismas). Buvo pabrėžta, kad įpareigojimas interneto paslaugos teikėjui imtis priemonių, jog atpažintų kiekvieną jo

⁵³ GRISSE, K. After the storm – examining the final version of Article 17 of the new Directive (EU) 2019/790. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2019, t. 14, p. 8.

⁵⁴ EDWARDS, L., WAELDE, C. *Law and the Internet*. Portland: Hart Publishing, 2009, p. 81.

⁵⁵ EDWARDS, L. Should ISPs Be Compelled To Become Copyright Cops? *Journal of the Society for Computers and Law*, 2008, t. 8.

⁵⁶ 2007 m. birželio 29 d. Tribunal de première instance de Bruxelles (Belgija) sprendimas byloje *SABAM v. S.A. Scarlet*, No. 04/8975/A. Iš *CAELJ Translation Series #001 (Mady, Bourrouilh, & Hughes, trans.)*, 25 *Cardozo Arts & Ent. L. J.* ____ (2008).

platformoje talpinamą, siunčiamą neteisėto turinio atvejį, yra draudžiamas pagal *inter alia* Elektroninės komercijos bei Informacinės visuomenės direktyvas.⁵⁷ Išaiškinta, kad įpareigojimas įdiegti filtravimo sistemą reiškia, kad apsaugant autorių teisių turėtojų interesus bus stebimi visi atitinkamo interneto paslaugų teikėjo tinklu siunčiami elektroniniai pranešimai; toks stebėjimas bus neterminuotas, apims bet kokią būsimą pažeidimą ir juo siekiama apsaugoti ne tik egzistuojančius kūrinius, bet ir būsimus, kurie įdiegiant tokią sistemą dar nesukurti. Teisingumo Teismas sprendė, kad toks įpareigojimas dėl prievolės įdiegti sudėtingą ir brangiai kainuojančią filtravimo sistemą pažeistų interneto tarpininko laisvę užsiimti verslu.⁵⁸ Be to, stebėjimo pareiga galimai pažeistų interneto vartotojų teises, būtent, jų teisę į asmens duomenų apsaugą ir laisvę gauti ir (ar) skleisti informaciją.⁵⁹ Teisingumo Teismas savo sprendimą be kita ko grindė *Promusicae*⁶⁰ byla, kurioje buvo pastebėjęs, kad būtina užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp įvairių Europos Sąjungos teisės sistemos saugomų pagrindinių teisių. Šiuo atveju, pusiausvyra tarp, viena vertus, autorių teisių ir, kita vertus, laisvės užsiimti verslu, teisės į asmens duomenų apsaugą ir laisvės gauti ir skleisti informaciją, nebuvo užtikrinta. Taigi siekis pakeisti „pranešimo ir pašalinimo“ režimą teisminėmis priemonėmis nebuvo sėkmingas.

Visgi net ir šio sprendimo kontekste Lilian Edwards dar 2009 m. pastebėjo, kad teisinės apsaugos interneto tarpininkams suteikimo motyvai vis intensyvesniam autorių teisių pažeidimų kompiuterių tinklų platformose fone praranda savo reikšmę, todėl, jei siekiama harmonizuotos bendrosios rinkos Europoje, teisinį imunitetą įtvirtinančios normos Elektroninės komercijos direktyvos 12-15 straipsniuose privalo būti peržiūrėtos. 2008 m. „Google“ pristatė ir „YouTube“ platformoje savo iniciatyva ir lėšomis įdiegus „ContentID“⁶¹, buvo įrodyta, kad vykstanti technologinė revoliucija visgi turi galimybių automatizuoti bent jau dalies autorių teises pažeidžiančio turinio stebėjimą *ex ante*, todėl

⁵⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2011 m. lapkričio 24 d. sprendimas *Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)*, C-70/10, EU:C:2011:771.

⁵⁸ Pagal 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo 3 straipsnio 1 dalį, priemonės, skirtos užtikrinti intelektinės nuosavybės teisių apsaugą, *inter alia* neturi būti komplikotos ar brangios.

⁵⁹ Šios teisės saugomos pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 8 ir 11 straipsnius.

⁶⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2008 m. sausio 29 d. sprendimas *Productores de Música de España (Promusicae) v Telefónica de España SAU*, C-275/06, EU:C:2008:54, 68 p.

⁶¹ Tai sistema, naudojama identifikuoti ir valdyti autorių teisių saugomą kūrinių vaizdo įrašų platformoje „YouTube“. Kiekvienas talpinamas vaizdo įrašas yra patikrinamas lyginant jį su platformoje jau esančių ir „ContentID“ sistemoje užregistruotų vaizdo įrašų garso ir vaizdo takeliais, siekiant nustatyti sutampančius garsus bei vaizdus. Tokių radus, pirminių vaizdo įrašų autorių teisių turėtojai turi pasirinkimo galimybę reikalauti talpinamą turinį pašalinti arba jį apmokestinti.

abejotini iki tol vyravę argumentai, kad neįmanoma suvaldyti didžiuliu mastu vykstančių pažeidimų. Taip pat, pozicija, jog interneto tarpininkai yra vien neutralios pasyvaus pobūdžio platformos, suteikiančios galimybę informacijos sklaidai, ir todėl jų sankcionavimas yra morališkai ydingas, praranda įtikinamumą, nes informacinės visuomenės paslaugų teikėjų verslo pamatu ir pajamų šaltiniu tapo reklama, o ne pats interneto platformos ir prieigos prie jos teikimas visuomenei. Galiausiai, kaip pastebi L. Edwards, nepanašu, kaip buvo manyta anksčiau, kad informacinė visuomenė ir laisvai prieinamas internetas žlugtų daugiau atsakomybės perkėlus interneto tarpininkams. Interneto paslaugų industrijos yra pasiekusios įsitvirtinimo visuomenėje lygį, leidžiantį tvirtinti, kad bet kokios grėsmės tokiam verslui prognozės nebeatitinka tikrovės.⁶²

Kaip matyti iš šių dienų perspektyvos, L. Edwards prognozės pasitvirtino. Europos reguliavimu atsakomybės našta iš tiesų esmingai perkeliama turinio internete dalijimosi paslaugų teikėjams. Kita vertus, nors filtravimo sistemos turi privalumų ir iš tiesų gali būti racionalus būdas užkirsti kelią nelicencijuoto turinio talpinimui internete, tačiau kritikos sulaukia daugiau, nei užtarimo. Manoma, kad turinio filtravimą skatinantis požiūris žymi reikšmingą autorių teisių funkcijos transformaciją: autorių teisė tampa centriniu pagrindu turinio cenzūrai internete įvesti. Vietoje to, kad būtų variklis kūrybiškumui ir sklaidai, autorių teisėje matyti virsmas į cenzūros ir stebėjimo instrumentą.⁶³

Vertinant susidariusią situaciją, būtina paminėti, kad BSR direktyvos 17 straipsniu nustatant interneto paslaugų teikėjams pareigą atlikti talpinamo turinio stebėjimą, nėra siekiama apriboti interneto laisvę labiau, nei anksčiau vyravusioje reguliacinėje aplinkoje: būtent, orientuojamasi į kovą su autorių teises pažeidžiančiu turiniu. BSR direktyvos 17 straipsnio 7 dalis numato, kad, bendradarbiaujant turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjams ir teisių turėtojams, neturi būti užkertamas kelias naudotojų įkeltų kūrinių ar kitų objektų, kurie nepažeidžia autorių ir gretutinių teisių, įskaitant atvejus, kai tokiems kūriniams arba kitiems objektams taikoma išimtis ar apribojimas, prieinamumui. Taip pat įtvirtinama ir valstybių narių pareiga užtikrinti, kad naudotojai kiekvienoje valstybėje narėje, įkeldami arba padarydami prieinamą turinį, kurį sukūrė turinio dalijimosi internetu paslaugų naudotojai, galėtų pasikliauti bet kuria iš Informacinės visuomenės direktyvos 5 straipsnyje išskirtų citatos,

⁶² EDWARDS, L., WAELDE, C. Law and the Internet. Portland: Hart Publishing, 2009, p. 85-87.

⁶³ SENFTLEBEN, M. Bermuda Triangle – Licensing, Filtering and Privileging User-Generated Content Under the New Directive on Copyright in the Digital Single Market, 2019, p. 5 [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3367219>.

kritikos, recenzijos, taip pat naudojimo karikatūrai, parodijai ar pastišui išimčių ar apribojimų. Taigi ši norma yra savotiškas atsakas į vyraujančią kritiką apie siekį suvaržyti vartotojus. Dalis vartotojų sukurto turinio patenka į išvardytų išimčių ar apribojimų veikimo sritį ir direktyva, akivaizdu, nesiekia pakeisti Informacinės visuomenės direktyvos principinių nuostatų ir uždrausti turinį, kuris pagal Europos Sąjungos reguliavimą yra teisėtas.

Kita vertus, manytina, kad dirbtinis intelektas šiuo aspektu negalėtų pakeisti žmogaus indėlio vertinant atitinkamų apribojimų taikymo galimybes. Pavyzdžiui, parodijos nuo originalių kūrinių gali skirtis vien minimalaus pastebimumo simboliu, kurio prasmę galėtų suvokti tik žmogus. Be to, neaišku, kokių patikimumo lygiu filtravimo sistemos atskirtų viešo naudojimo darbais tapusius kūrinius bei jų panaudojimą vartotojų sukurtame turinyje.⁶⁴ Todėl randasi reali grėsmė, kad vartotojų generuojamas turinys bus blokuojamas net tuomet, kai pagal esamą teisinį režimą būtų laikomas teisėtu. Teigiama, kad filtravimo technologijos nepajėgtų tinkamai subalansuoti autorių teisių ir kitų fundamentalių asmens teisių jų kolizijos atveju.⁶⁵ Būtų pažeista vartotojų saviraiškos laisvė, teisė į privatumą, taip pat interneto paslaugų teikėjo teisė laisvai užsiimti verslu.⁶⁶ Be kita ko, tokios priemonės potencialiai pažeistų informacijos sklaidos laisvę: vargu, ar filtravimo sistemos gebėtų tinkamai atskirti neteisėtą turinį nuo teisėto.⁶⁷

Galima daryti išvadą, jog keliant reikalavimą interneto platformoms filtruoti visą jų vartotojų talpinamą turinį, 17 straipsniu buvo žengtas beprecedentis žingsnis interneto transformacijos link: atvira, neriboto dalijimosi turiniu erdvė tampa priemone automatizuotam vartotojų stebėjimui (angl. *automated surveillance*) bei kontrolei įgyvendinti.⁶⁸ Kvestionuojamas ir tokio reguliavimo suderinamumas su Elektroninės komercijos direktyvos 15 straipsnyje įtvirtintu bendros stebėjimo pareigos nebuvimu. BSR direktyvos 17 straipsnio 8 dalis pabrėžia, kad šio straipsnio taikymas nelemia jokio bendro stebėjimo įpareigojimo – direktyva sufleruoja, jog neprieštarauja esamam Elektroninės komercijos direktyvos režimui. Tačiau nėra aišku, kaip ši nuostata papildo to paties straipsnio 4 dalyje numatytą pareigą

⁶⁴ *Ibid*, p 8.

⁶⁵ FROSIO, G. F. Reforming Intermediary Liability in the Platform Economy: a European Digital Single Market Strategy. *Northwestern University Law Review*, 2017, p. 24.

⁶⁶ Šios teisės saugomos pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 8, 11 bei 16 straipsnius.

⁶⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2012 m. vasario 16 d. sprendimas *Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA v. Netlog NV*, C-360/10, EU:C:2012:85.

⁶⁸ SAMUELSON, P. The EU's Controversial Digital Single Market Directive – Part I: Why the Proposed Internet Content Filtering Mandate Was So Controversial [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. *Kluwer Copyright Blog*, 2018. Prieiga per internetą: <<http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2018/07/10/eus-controversial-digital-single-market-directive-part-proposed-internet-content-filtering-mandate-controversial/>>.

interneto paslaugų teikėjams „visų pastangų dėjimu“ užtikrinti neteisėto turinio neprieinamumą ateityje.

Mokslininkai mano, kad BSR direktyvos 17 straipsnio 4 dalis turėtų būti suprantama kaip *lex specialis* Elektroninės komercijos direktyvos 14 straipsniui.⁶⁹ 17 straipsnio 3 dalis, apibrėždama šio straipsnio veikimo sritį, tiesiogiai referuoja ir įtvirtina Elektroninės komercijos direktyvos 14 straipsnio 1 dalies netaikomumą, kai situacija yra susijusi su turinio dalijimosi internetu pasaulių teikėjų veikla. Tai reiškia, kad Elektroninės komercinės direktyvos režimas yra ne paneigiamas ar keičiamas, o papildomas nauju reguliavimu, taikomu išimtinai BSR direktyvoje apibrėžtai problematikai. Atsižvelgiant į tai, kad būtent vartotojų generuojamas turinys yra šios direktyvos 17 straipsnio objektas, galima apibendrinti, jog Elektroninės komercinės direktyvos 14 straipsnyje numatyta interneto paslaugų teikėjų teisė nebūti atsakingiems už jų platformose talpinamą nelicencijuotą turinį, taip pat nuosekliai sekanti 15 straipsnio nuostata dėl bendros stebėjimo prievolės nebuvimo, nebėra taikomos vartotojų sukurto turinio kontekste, jos pakeičiamos *lex specialis* pagrindu.

Atitinkamai, BSR direktyvoje akcentuojamas bendro stebėjimo įpareigojimo nesukūrimas vertintinas kaip išimtinai formalus pobūdžio, kartu visuomenę klaidinantis, teiginys. Praktikoje Elektroninės komercijos direktyva didžiąja dalimi nuo teisinės atsakomybės naštos saugojo būtent sąlygas autorių teises pažeidžiančiam turiniui cirkuliuoti sudarančias platformas. Net ir teigiant, kad bendrojo stebėjimo pareiga neįvedama, dėl didelio vartotojų sukurto turinio masto interneto platformose, faktiškai ji visgi yra įvedama – vartotojų sukurtas turinys yra esminė interneto platformų atsakomybę lemiančio turinio kategorija. Kadangi, kaip minėta, filtravimo technologijos kelia grėsmę, kad drauge su neteisėtu bus šalinamas ir teisėtas turinys, tatau net stebėjimo pareigos įvardijimas specialia, o ne bendra, nėra pakankamas, kad reguliavimu nebūtų daroma intervencija į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje⁷⁰ (toliau – Chartija) įtvirtintas žmogaus teises.⁷¹

⁶⁹ GRISSE, K. After the storm – examining the final version of Article 17 of the new Directive (EU) 2019/790. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2019, t. 14, p. 6.

⁷⁰ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. *OL 2012 m. C 326*.

STALLA-BOURDILLON, S. *et. al.* A brief exegesis of the proposed Copyright Directive. 2016, p. 9 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2875296>. Referuojama į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 8 bei 11 straipsniuose įtvirtintas teises į asmens duomenų apsaugą bei saviraiškos ir informacijos laisvę.

2.3.3. Valstybių narių atsakas į vartotojų sukurto turinio filtravimo įpareigojimą

2017 m. spalio 17 d., kai BSR direktyva dar buvo siūlymo stadijoje, o 17 straipsnio nuostatos tuo metu buvo atspindėtos siūlomos direktyvos 13 straipsnyje, Europoje kilęs mokslininkų pasipiktinimas būsimos direktyvos ir autorių teisių reformos neatitikimu lyginant su esamais Europos Sąjungos teisės aktais įgavo rašytinį pavidalą. Buvo priimta Rekomendacija dėl priemonių fundamentalių teisių ir atviro interneto užtikrinimui Europos Sąjungos autorių teisių reformos kontekste (toliau – Rekomendacija)⁷², kuria reikalaujama Europos Sąjungos įstatymų leidėjų – Tarybos ir Parlamento – iš naujo apsvarstyti ketinamo priimti teisės akto poveikį vartotojų sukurtam turiniui, bendrajai rinkai bei visai Europos Sąjungos teisinei sistemai. Rekomendacijoje buvo išsakyta kritika filtravimą numatančioms normoms dėl:

- išimčių ir apribojimų (būtent, parodijos, citavimo), kurių stebėjimo tikslumo technologijos negalėtų užtikrinti;
- Chartijos teisių pažeidimo (būtent, asmens duomenų apsaugos, saviraiškos laisvės, taip pat laisvės užsiimti verslu);
- sankirtos su Elektroninės komercijos direktyvos 14 straipsnyje įtvirtintu interneto tarpininkų imuniteto režimu, kuris turėtų būti išlaikytas;
- sankirtos su Elektroninės komercijos direktyvos 15 straipsnyje įtvirtintu bendrosios stebėjimo pareigos interneto tarpininkams įvedimo draudimu.

Rekomendacijoje pabrėžta, kad Europai reikalingas nuoseklus reguliavimas, kylantis iš esamos Teisingumo Teismo praktikos ir iš esmės nekeičiantis regiono teisės sistemos pagrindų. Konkrečiai, buvo pasiūlyta tuo metu vyravusią „pranešimo ir pašalinimo“ procedūrą papildyti priemonėmis vartotojams pateikti atsiliepiamą į tokį pranešimą; be to, išreikšta vizija papildyti Informacinės visuomenės direktyvos 5 straipsnyje įtvirtintą išimčių ir apribojimų sąrašą nauja nuostata, privilegijuojančia vartotojų sukurtą turinį bei tuo pat metu numatanti kompensaciją teisių turėtojams už vartotojų atgaminamus ir (ar) perdirbamus darbus. Anot Rekomendacijos autorių, kompensacija autoriams už įstatyminį leidimą vartotojams atgaminti ir (ar) perdirbti trečiųjų asmenų kūrybą natūraliai išplaukia iš esamo Europos Sąjungos reguliavimo, kuriame dalis išimčių ir apribojimų pateisinamos tik užtikrinus teisingą kompensaciją autoriams.⁷³ Rekomendacijos autorių teigimu, sukūrus naują apribojimą

⁷² SENFTLEBEN, M. *et. al.* The Recommendation on Measures to Safeguard Fundamental Rights and the Open Internet in the Framework of the EU Copyright Reform. *European Intellectual Property Review*, 2017, t. 40.

⁷³ Pavyzdžiui, Informacinės visuomenės direktyvos 5 straipsnio 2 dalies a ir b punktuose numatytos išimtys ir apribojimai remiasi į sąlygą, kad autoriams bus išmokėtos kompensacijos už jų kūrinių panaudojimą. Kompensacijos mechanizmas už tam tikro autorinio turinio panaudojimo leistinumą įtvirtinimą Informacinės

esamame Informacinės visuomenės direktyvos 5 straipsnio 2 dalies sąraše, interneto tarpininkams galėtų būti pritaikyta atsakomybė už teisingo atlygio mokėjimą autorių teisių turėtojams. Rekomendacijos autoriai teigė manantys, kad tokios priemonės nepažeistų Chartijoje įtvirtintų fundamentalių teisių, kartu išlaikytų Elektroninės komercijos direktyvos 14 straipsnyje numatytą imunitetą platformų teikėjams.⁷⁴ Dokumentą pasirašė viso 59 skirtingų Europos valstybių teisės mokslininkai. Tačiau, kaip matyti, į Rekomendaciją Europos Sąjungos įstatymų leidėjai neatsižvelgė: visos esminės nuostatos, buvusios BSR direktyvos pasiūlyme, nepaisant nežymių pakeitimų, išliko ir jos galutiniame variante. Nenuostabu, susipriešinimas ir nežinomybė dėl direktyvos įgyvendinimo procesų taip pat nedingo.

Sekant BSR direktyvos įgyvendinimo procesui valstybėse narėse, šios turėtų užtikrinti, kad nacionaliniuose įstatymuose atsirastų analogiškos filtravimo pareigą turinio internetu dalijimosi paslaugų teikėjams numatančios normos. Tačiau aptartos kontroversijos kontekste valstybės narės taip pat turi dvejonų, net prieštaravimų. 2019 m. gegužės 24 d. Lenkija kreipėsi į Teisingumo Teismą su ieškiniu prieš Europos Parlamentą ir Europos Sąjungos Tarybą.⁷⁵ Lenkija reikalauja panaikinti BSR direktyvos 17 straipsnio 4 dalies c punkto pabaigą (t. y. sakinio dalį, suformuluotą taip: „ir dėjo visas pastangas, kad užkirstų kelią jų įkėlimui ateityje pagal b punktą“). Kaip matyti, toks reikalavimas kartu yra pasisakymas prieš įpareigojimą ieškoti turinio filtravimo sprendimų – siekiama panaikinti direktyva sukuriama „post-filtravimo“ režimą. Be kita ko, Lenkija savo ieškinį grindžia tuo, kad atitinkama 17 straipsnio nuostata pažeidžia Chartijos 11 straipsnį – teisę į saviraiškos ir informacijos laisvę. Tatai dėl šios iniciatyvos Teisingumo Teismas privalės pateikti savo aiškinimą. Neatmestina galimybė, kad teismas pripažins 17 straipsnio formuluotę, kuria neigiama monitoringo pareigos sukūrimo teorija, ydinga ir prieštaraujanti jos praktinei reikšmei. Bet kuriuo atveju, aktualus išaiškinimas, koks visgi santykis susiklosto tarp Elektroninės komercijos direktyvos 14 straipsnio ir 15 straipsnių bei BSR direktyvos 17 straipsnio 4 ir 8 dalių ir kaip jis turėtų būti suprantamas.

visuomenės direktyvoje plačiau aptariamas šios direktyvos 35 konstatuojamojoje dalyje, kurioje nurodoma, kad taikant tam tikras išimtis ar apribojimus teisių turėtojai turėtų gauti teisingą atlyginimą, kad jiems būtų deramai kompensuota už naudojimąsi jų saugomais kūriniais ar kitais objektais. Tokios kompensacijos forma ir dydis turėtų priklausyti nuo konkrečios situacijos (pvz., aktualus būtų žalos teisių turėtojams įvertinimas).

⁷⁴ SENFTLEBEN, M. *et. al.* The Recommendation on Measures to Safeguard Fundamental Rights and the Open Internet in the Framework of the EU Copyright Reform. *European Intellectual Property Review*, 2017, t. 40, p. 24.

⁷⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019 m. gegužės 24 d. pareikštas ieškinytis byloje *Lenkijos Respublika / Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba, C-401/19*.

Lenkijos pavyzdys iliustruoja nenorą į nacionalinius įstatymus perkelti reguliavimą, kuris prieštarauja valstybės narės supratimui apie tai, kaip turėtų būti norminama autorių teisė. Kita vertus, Europoje jau matyti ir pirmieji įgyvendinimo žingsniai. Prancūzija tapo pirmąja valstybe, priėmusia, tiesa, kol kas dar tik siūlymo stadijoje esantį BSR direktyvą įgyvendinančio įstatymo variantą – Audiovizualinės komunikacijos ir kultūrinio suverenumo skaitmeniniame amžiuje įstatymo projektą (toliau – Projektas).⁷⁶ Jo tekstas kelia pagrįstų dvejonių dėl interneto laisvės, taip pat nevaržomos vartotojų sukurto turinio sklaidos skaitmeninėje erdvėje perspektyvų.

Pirma, kadangi BSR direktyva *expressis verbis* nenumato būtinybės pasitelkti filtravimo įrankius tam, kad būtų užtikrintas autorių teises pažeidžiančio turinio neprieinamumas, buvo galima tikėtis, kad valstybės narės pasinaudos diskrecija neįvesti filtravimo įpareigojimų socialinėms platformoms ir ieškos kitų būdų normos esmei įgyvendinti. Tačiau Projekto 16 straipsnio 2 dalyje *inter alia* numatoma, kad teisių turėtojai yra laisvi nuspręsti, ar suteikti licenciją jos prašančiai platformai. Taip, be kita ko, paneigiama Vokietijoje plačiai diskutuota iniciatyva išvengti filtravimo įrankių vietoje jų įvedant tam tikrą privalomo licencijavimo mechanizmą. Štai teisių turėtoji nusprendus nesuteikti licencijos, platforma privalės filtruoti turinį.⁷⁷ Antra, 16 straipsnio 3 dalis įtvirtina skaidrumo reikalavimus platformoms. Jos taikomos išimtinai teisių turėtojų (ne vartotojų) atžvilgiu. Papildomai nustatoma ir tai, ko BSR direktyva nenumato: platformos neprivalės atskleisti komercinių paslapčių tam, kad atitiktų skaidrumo reikalavimus. Vadinasi, visuomenės galimybės domėtis, kokių programavimo sprendimų pagrindu veikia platformų taikomos filtravimo technologijos, bus apribotos, nes tokią informaciją bus galima įvardyti komercine paslaptimi. Trečia, Projektas, skirtingai nuo BSR direktyvos 17 straipsnio teksto, neakcentuoja to, jog turinio platformose kūrėjai gali kliautis citatos, kritikos, recenzijos, karikatūros, parodijos, pastišo išimtimis ar apribojimais. Projekto 16 straipsnio 4 dalis įveda įpareigojimą, kuriuo pakanka informuoti vartotojus, kad autorių teisių išimtys ar apribojimai, kaip jie nustatyti nacionaliniuose įstatymuose, galioja. Vadinasi, sudaroma galimybė platformoms blokuoti į išimčių ar apribojimų veikimo sferas galimai patenkantį turinį, paliekant galimybę vartotojui paneigti tokio blokavimo teisėtumą.⁷⁸

⁷⁶ 2019 m. gruodžio 4 d. Prancūzijos audiovizualinės komunikacijos ir kultūrinio suverenumo skaitmeniniame amžiuje įstatymo projektas (Projet de loi relatif à la communication audiovisuelle et à la souveraineté culturelle à l'ère numérique) [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/textes/115b2488_projet-loi>.

⁷⁷ REDA, J. France proposes upload filter law, “forgets“ user rights, 2019 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://juliareda.eu/2019/12/french_uploadfilter_law/>.

⁷⁸ *Ibid.*

Tačiau pasinaudojimo išimtimi ar apribojimu galimybė vertintina kaip neefektyvi: vėlesnės turinio atkūrimo opcijos nauda vartotojui abejotina. Be to, atitinkamos BSR direktyvos nuostatos tikslas yra užtikrinti, kad legalus turinys apskritai nebūtų blokuojamas.

Pateikta Prancūzijos iniciatyvos įgyvendinti BSR direktyvos 17 straipsnio reikalavimus analizė rodo, kad vartotojų sukurto turinio sklaida netrukus gali būti apribota net labiau, nei būtų galima prognozuoti vertinant pačios direktyvos tekstą.

Nepaisant Europos mokslininkų pateiktų įžvalgų dėl 17 straipsnio ydingumo, direktyva buvo priimta. Vienintelė viltis sušvelninti jos neigiamą poveikį vartotojų generuojamo turinio atžvilgiu yra valstybių narių valia surasti sprendimą, kuris nepažeistų direktyvos, kartu įtvirtintų švelnesnį, kompromisinį nacionalinį reguliavimą. Dėl šito Lenkija ėmėsi aktyvių veiksmų. Tačiau atsižvelgiant į Prancūzijos, kaip vienos didžiausių ir įtakingiausių Europos Sąjungos valstybių, veiksmus, tikrasis BSR direktyvos poveikis tam, kaip šiandien suvokiamas internetas, gali būti kritinis.

Iš viso to, kas aptarta, susidaro įspūdis, kad nuo pat vartotojų sukurto turinio, kaip informacinės visuomenės fenomeno, pradžios, visos iš jo kylančios problemos Europos Sąjungoje buvo sprendžiamos ieškant, kam perkelti atsakomybės už socialiniuose tinkluose plintančių autorių teisių pažeidimus našta. Kitaip tariant, ieškota subjekto, kuriam tokią atsakomybę labiausiai racionalu užkrauti. Tačiau įstatymų leidėjo veiksmuose nematyti originalių, inovatyvių sprendimų. Vartotojų generuojamas turinys yra naujosios visuomenės reiškinys, todėl iš jo kylančią teisinę problematiką neabejotinai turėtų spręsti XXI a. aktualijas atitinkančios teisės normos. Būdų patobulinti XX a. veikusių autorių teisių reguliacinę aplinką, kaip rodo BSR direktyvos sukelta prieštaringa mokslinė diskusija, rasti sunku, o net ir radus esminės problemos nepanaikinamos. Kita vertus, moksliniame diskurse būta ne vieno pasiūlymo, kuris iš tiesų nukreiptas į šiuolaikinę intelektinės nuosavybės teisę, modernios autorių teisės tikslus, poreikius. Nors esamame reguliavime novatoriškos idėjos reformoms kol kas neatsispindi, šiame darbe toliau išskiriami, analizuojami ir diskutuojami alternatyvūs būdai, kaip Europos Sąjungos įstatymų leidėjas galėtų kitu, ne interneto tarpininkų atsakomybės klausimo, keliu subalansuoti vartotojų sukurto turinio ir autorių teisių sankirtoje kylančią teisinę problematiką.

3. ALTERNATYVOS BSR DIREKTYVOS 17 STRAIPSNIO KAIP GALĖTŲ ATRODYTI AUTORIŲ TEISIŲ REFORMA

3.1. Esminio pokyčio autorių teisės reguliavime poreikis informacinėje visuomenėje

Siekis intelektualinės nuosavybės reguliavimo sferoje sukurti erdvę, kurioje kūrybą būtų galima rasti, reikšti, modifikuoti ir ja dalytis be išimtinių autorių teisių taikomų apribojimų, radosi dar ankstyvuojų kompiuterinių technologijų vystymosi laikotarpiu. Buvo pastebėta, kad griežtų autorių išimtinių teisių apsaugą užtikrinančių normų sistema motyvuoja ne visus autorius. Atvirkščiai, daugumai skaitmeninėje erdvėje kuriančių vartotojų (autorių) nėra aktuali įstatyminė teisių apsauga. Automatinis jos taikymas saugo didelį kiekį turinio, pačių autorių nelaikomo ekonomiškai svarbiu. Imta manyti, kad tai stabdo interneto kultūros vystymąsi bei pilno vartotojų kūrybinio potencialo sklaidą.⁷⁹

Nors neretu atveju kūrybos skatinimui aktualus autoriaus monopolis jo sukurtų darbų atžvilgiu, taip pat iš to kylanti ekonominė nauda, tačiau yra sričių, kur paskata kurti tampa pati galimybė matyti ir pasiekti tai, ką kuria kiti, bei šitai panaudoti asmeniniams tikslams. Tokia – skirtingų žmonių formuojama kūrybinė praktika pasiteisino efektyvumu, įvairiapusiškumu, sukurta platforma unikalių idėjų pristatymui, vystymui, įgyvendinimui ir platinimui. To pavyzdys – „Kūrybinių bendruomenių“ (angl. *Creative Commons*) judėjimas, siekiantis, kad kiekvienas vartotojas įgytų daugiau erdvės kūrybai, saviraiškai, įsitraukimui į diskusijas ir kitokiam interaktyviam bendravimui, o tai daryti galėtų nevaržomas teisinių limitų. Taip pat, visame pasaulyje itin greitai išpopuliarėjo atvirojo kodo (angl. *open source*) pagrindu kuriamos ir platinamos kompiuterinės programos. Verta atidžiau pažvelgti į atviro turinio platformų veikimo pagrindus ir tikslus.

3.1.1. *Creative Commons* ir atvirojo kodo koncepcijų koegzistavimas su įstatyminėmis autorių teisių normomis

Nepaisant interneto tarpininkų ir jų valdomuose socialiniuose tinkluose talpinamo turinio bei vyraujančios vartotojų sukurto turinio dalijimosi ir perdirbimo kultūros reguliacinių suvaržymų, yra ir platformų, kuriose aptartos normos nėra taikomos: vartotojas yra laisvas kurti, atgaminti, dalytis ir perdirbti kitų autorių darbus. Tai – atviro turinio (angl. *open content*)

⁷⁹ MONTELEONE, A. G. User-Generated-Content and Copyright: the European Union Approach [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.], 2016, p. 13. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2922225>.

licencijų pagrindu veikiančios organizacijos, iš kurių viena ryškiausių būtų galima laikyti „Kūrybinių bendruomenių“ kompiuterių tinklų platformą. *Creative Commons* buvo sukurta su tikslu plėsti autorių teisių saugomo, tačiau laisvai prieinamo ir atviro perdirbimui bei dalijimuisi turinio internete mastą. Tai – ne tik platforma, bet ir judėjimas, kurio esminė idėja pasireiškia tuo, jog ne visi autoriai turi siekti išnaudoti jiems priklausančias išimtinės teises. Žinomą ženklą „©“, išpėjantį, kad visos teisės į turinį saugomos, todėl būtinas autoriaus teisių turėtojo sutikimas norint kūrinių atgaminti, viešai skelbti, perdirbti ir pan., „Kūrybinės bendruomenės“ pakeitė ženklu „CC“. Šis dažniausiai reiškia, jog, atvirksčiai įprastinei autorinių kūrinių panaudojimo praktikai, teisės nėra saugomos. Kita vertus, autorius laisvą naudojimą autorizuojančioje „CC“ licencijoje gali numatyti sąlygų – jų pagrindu atitinkamos teisės būtų saugomos. Pavyzdžiui, įpareigojimas visais kūrinių panaudojimo atvejais (t. y. jį atgaminant, dalijantis, viešai rodant, atliekant ir pan.), net ir jo pagrindu sukūrus išvestinį darbą ar panaudojimui esant komercinio pobūdžio, paminėti originalaus kūrinių autoriaus vardą. Taip pat, kūrėjas turi teisę leisti naudoti jo kūrinių su tokiais apribojimais, kaip panaudojimas išimtinai nekomerciniais tikslais, išvestinių darbų nekūrimas ar reikalavimas sukurtą išvestinį darbą analogiškai licencijuoti „Kūrybinių bendruomenių“ pagrindu. Visgi net ir esant vienai ar kelioms sąlygoms, „CC“ pagrindu licencijuoti darbai leidžia licenciatams kūrinių laisvai kopijuoti, juo dalytis, viešai skelbti, atlikti – naudoti pasirinktais būdais ir tikslais. Tokios licencijos galioja tol, kol turinio autoriui priklauso atitinkamos autorių teisės.⁸⁰

Pagrindine „Kūrybinių bendruomenių“ licencijuotų darbų platforma yra pats organizacijos tinklalapis ir jame nemokamai prieinama duomenų bazė, kurioje nuolat augantis pasiekiamų darbų skaičius šiuo metu viršija 1,6 mlrd. Tai – nuotraukos, vaizdo įrašai, muzika, piešiniai, edukacinė medžiaga, moksliniai tyrimai, knygos ir kt. Į šį skaičių patenka ir kūrybiniai darbai, talpinami kitose „Kūrybinių bendruomenių“ licencijų pagrindu veikiančiose kompiuterių tinklų duomenų bazėse, pavyzdžiui, paveikslėlių bei vaizdo įrašų platformose „Flickr“, „Pixabay“, taip pat tekstai internetinėje enciklopedijoje „Vikipedija“ (angl. *Wikipedia*), o visą šį turinį pasiekti galima ir naršyklėje „Google“.⁸¹

Manytina, kad „Kūrybinių bendruomenių“ platformos idėja buvo perimta iš atvirojo kodo judėjimo, tiksliau – sukurta kaip pavyzdį imant „GNU Bendrąją viešąją licenciją“ (angl. *GNU General Public License*). Ši licencija, skirta išimtinai programinės įrangos sklaidai, buvo

⁸⁰ Žr. *Creative Commons* „Ką gali mūsų licencijos“ [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://creativecommons.org/licenses/>>.

⁸¹ *Ibid.*

sukurta 1989 m. pastebėjus, jog kuriant programinę įrangą būtų efektyvu panaudoti kitos programinės įrangos kodą ir jį modifikuoti pritaikant savo poreikiams, taip sukuriant naują, nesusijusią su pirminiu kodu, programą. Atitinkamai, radosi laisvos, autorių teisių nevaržomos programinės įrangos poreikis. „GNU Bendroji viešoji licencija“ šiandien populiari visame pasaulyje, sėkmingiausiu jos pritaikymo rezultatu laikytina „Linux“ operacinė sistema, masiškai naudojama kompiuterių tinklų serveriuose, asmeniniuose kompiuteriuose, mobiliuose telefonuose ir kitose buitinėse sistemose.⁸²

3.1.2. Formalumų gražinimo idėja poreikio permąstyti autorių teisių prasmę kontekste

Mokslininkai pastebi, kad 1908 m. Berno konvencijos redakcijoje, kurios 5 straipsnio 2 dalyje buvo įvesta nuostata, uždraudusi bet kokių formalumų autorių teisių apsaugos atsiradimui nustatymą, neatitinka skaitmeninės rinkos poreikių. Interneto platformose aktualus kuo didesnis autorių teisės nesaugomų darbų kiekis, todėl, jei autorių teisių apsauga nebūtų suteikiama nuo darbo sukūrimo momento, būtų sudarytos sąlygos nesaugoti tos kūrybos, kurios autoriams tai nėra aktualu, tuo pat metu maksimizuojant laisvai naudotinų ir perdirbtinų kūrinių skaičių. Be kita ko, prievolė įregistruoti savo, kaip autoriaus, statusą išspręstų vieną didžiausių vartotojų ir autorių sąveiką neigiamai veikiančių problemų – dėl internete nevaržomai plintančių kūrinių kopijų apsunkintą autorystės identifikaciją.⁸³ Todėl yra manančių, jog į autorių teisių formalumus šiandien verta atkreipti dėmesį iš naujo.

Autorių teisių sistemoje neabejotinai reikalingas pokytis, kuris užtikrintų laisvą informacijos teką, kartu įneštų teisinio tikrumo į autorystės pripažinimą interneto platformose, palengvintų licencijavimo procesus. Formalumai buvo panaikinti *inter alia* dėl požiūrio, jog intelektinės nuosavybės teisės radimosi momentas sutampa su originalaus darbo sukūrimu (tapatinant šią teoriją pagal analogiją su pirminiu nuosavybės teisių įgijimu į statinį, o ypač – su Džono Loko (angl. *John Locke*) darbo teorija). Be to, net ir įregistravus savo autorystę, tai galiojo tik vienoje valstybėje, todėl tarptautinė apsauga buvo itin apsunkinta. Tačiau šiomis dienomis šios problemos išvengti nesunku: internetas leistų sukurti tarptautinius registrus, įgalinančius bet kokį asmenį užregistruoti savo kūrinių ir įgyti autorių teises tarptautiniu mastu, tam neįdedant didelio kiekio pastangų. Tuo tarpu prigimtinių, iš pačios kūrybos esmės kylančių

⁸² Prieiga per internetą: <<https://www.linux.org/>>.

⁸³ MONTELEONE, A. G. User-Generated-Content and Copyright: the European Union Approach [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d., 2016, p. 13. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2922225>.

autorių teisių pozicija, nors ir išlieka aktuali, tačiau neturėtų būti nepajudinamu barjeru reformoms, kurios dabartiniam reguliavimui pridėtų aiškumo, tvarkos ir, svarbiausia, interesų balanso.⁸⁴

Formalumą gražinimo į autorių teisę idėja aktuali ir dėl to, jog aptartų atvirų platformų judėjimų egzistavimas savaime nesprendžia autorių teisės kontekste vartotojų kuriamam turiniui tenkančios problematikos. Atvirojo kodo darbai tokiais tampa tik tuomet, kai jų autoriai taip nusprendžia, t. y. savanoriškai atsisako jiems priklausančių išimtinių teisių į kūrinį. Taip pat ir „Kūrybinių bendruomenių“ licencijuoti darbai – egzistuoja jau įtvirtintose autorių teisės ribose, kitaip tariant, koegzistuoja kartu su ja.⁸⁵ Abu judėjimai siekia skleisti idėją, jog autoriaus ir vartotojo sąvokos interneto erdvėje kinta, be to, neretai persipina. Todėl būtinos priemonės suteikti prieigą ir naudojimo teises į autorių teisių saugomą turinį. Abu judėjimai neturi teisinės priešpriešos su autorių teise, nes nereikalauja, kad autoriai jų atsisakytų. Vietoje to, autorių išimtinės teisės yra pripažįstamos kartu sudarant galimybę nesudėtingu būdu suteikti leidimą interneto auditorijai jomis laisvai naudotis, dalyvauti ir prisidėti prie laisvos ir prieinamos autorių teisės sistemos vystymo.⁸⁶

Nors laisvai prieinamo ir naudoti leidžiamo autorinio turinio internete idėja dar XXI a. pradžioje sulaukė didžiulio palaikymo, kuris einant metams tik augo, tačiau tenka pripažinti, kad vartotojų kuriamam turiniui įstatymų leidėjai autorių teisės reguliacinėje aplinkoje lengvatų nenumatė. Atvirškščiai, minėta, interneto vartotojo kūrybinės raiškos situacija tampa vis sudėtingesnė. Atsižvelgiant į aptartus Bendrosios skaitmeninės rinkos direktyvos pristatytus pakeitimus socialinių platformų atsakomybės klausimais, akivaizdu, kad autorių turtinių teisių ir jų apsaugos nuo neteisėto elgesio svarba, bent jau Europoje, tik didėja. *Value gap* problema, tapusi viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurių buvo įvestas BSR direktyvos 17 straipsnyje įtvirtintas turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų atsakomybės režimas, iš esmės sieja du subjektus – šių paslaugų teikėjus bei autorius, kurių kūryba panaudojama be jų leidimo. Tačiau silpnąja šio reguliavimo grandimi neabejotinai laikytinas vartotojas, kurio saviraiškos laisvė bus ženkliai apribota. Ir nors „Kūrybinės bendruomenės“ ir ja grįstų ar panašių platformų dėka vartotojas turi terpę, kurioje galima teisėtai ieškoti, perdirbti esamą,

⁸⁴ GOMPEL, S. Formalities in the Digital Era: an Obstacle or Opportunity? Iš *Global Copyright: Three Hundred Years Since the Statute of Anne, from 1709 to Cyberspace*, 2010, p. 24-26.

⁸⁵ WONG, M. User-Generated Content & the Open Source/Creative Commons Movements: Has the Time Come for Users' Rights? 2007, p. 29-30 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1022395>.

⁸⁶ *Ibid*, p. 31.

dalytis nauju originaliu turiniu ir pan., tačiau esminė problema, egzistuojanti už „Kūrybinių bendruomenių“ ribų, išlieka: svetimų autorių darbų pagrindu kuriamas vartotojų turinys, nesant atitinkamo autoriaus leidimo, pažeidžia to asmens išimtinę teisę į savo kūrybą.

Taigi toliau verta aptarti būdus, kuriuos skirtingi teisininkai įvardija kaip potencialius variantus bent daliai vartotojų kuriamo turinio, nepatenkančio į nė vienos Informacinės visuomenės direktyvos įtvirtintos išimties ar apribojimo veikimo sferą, legitimacijai. Nors, minėta, formalumų autorių teisėms grąžinimas galimai išspręstų daugelį aktualių problemų, tačiau taip pat manytina, kad tokia idėja neturi perspektyvų būti įgyvendinta: aktualus Berno konvencijos 5 straipsnio 2 dalies pakeitimas, kuris, dėl didelio dalyvaujančių valstybių narių skaičiaus⁸⁷ bei narių vienbalsiškumo reikalavimo tokiam pakeitimui⁸⁸, yra sunkiai įsivaizduojamas.

3.2. Interneto vartotojų teisių stiprinimas – būtinybė skaitmeninėje erdvėje

Mokslinėje doktrinoje vyrauja nuomonė, kad autorių teisės reguliacinėje aplinkoje būtini pokyčiai, atitinkantys šių dienų visuomenės tendencijas ir poreikius. Toks požiūris nėra naujas ir savaime nekyla iš BSR direktyvos 17 straipsnio įvestų naujovių, nes reguliavimo trūkumų mokslininkai įžvelgė dar praėjusio dešimtmečio pradžioje, kai buvo pastebėta, jog aktyvumas socialinėse platformose didėja masiškai, kartu sistemingai generuodamas ir atitinkamą vartotojų kuriamo turinio kiekį bei iš jo neišvengiamai kylančius autorių teisių pažeidimus. Buvo pastebėta, kad randasi aibė priežasčių Europos autorių teisių reguliavimui pridėti lankstumo. Atvirumo poreikis autorių teisėje, manyta, informacinėje visuomenėje, pasižymintys dinamiškumu ir nenusipėjamumu, tapo akivaizdus. O tokiam poreikiui patenkinti įžvelgta ir realių galimybių.⁸⁹

3.2.1. Fair Use Europoje

Kalbant apie būdus, leidžiančius pasiekti laisvesnį autorių teisių režimą Europoje, diskutuojama idėja Europos Sąjungos *numerus clausus* išimčių ir apribojimų režimo kontekste įvesti atviro pobūdžio išimtį ir apribojimą, atitinkantį *Copyright* autorių teisių sistemos

⁸⁷ Prie Berno konvencijos yra prisijungusios 177 valstybės [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=15>..

⁸⁸ Berno konvencijos 27 straipsnio 3 dalis *inter alia* numato, kad šio akto, įskaitant ir jo priedą, peržiūrėjimas atliekamas remiantis balsavime dalyvaujančių narių vienbalsiškumo principu.

⁸⁹ HUGENHOLTZ, P. B., SENFTLEBEN, M. Fair Use in Europe: In Search of Flexibilities [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 1 d.], 2011, p. 2. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=1959554>>.

valstybių, visų pirma – JAV Autorių teisių akto 107 straipsnyje įtvirtintą „sąžiningo naudojimo“ išimtį.

Visų galimų autorių teisių saugomų kūrinių panaudojimo būdų numatymo neįmanomumas technologinių pokyčių eroje buvo pagrindinė priežastis, kodėl JAV Kongresas priėmė sprendimą kodifikuoti anksčiau išimtinai teismų praktikoje vyravusią „sąžiningo naudojimo“ doktriną.⁹⁰ Būtent pasinaudojant JAV reguliavimo pavyzdžiu šią doktriną savo nacionalinėse teisinėse sistemose pritaikė daugelis trečiųjų šalių, pavyzdžiui, Izraelis, Taivanas, Pietų Korėja.⁹¹ Kanados sąžiningo elgesio (angl. *fair dealing*) nuostata taip pat buvo pakeista taip, kad įgytų JAV „sąžiningo naudojimo“ doktriną primenančius bruožus.⁹² Nenuostabu, kad ir Europos Sąjungoje buvo galima rasti analogiškų siūlymų sušvelninti esamą griežtą išimčių ir apribojimų sąrašą *inter alia* adaptuojant „sąžiningo naudojimo“ doktriną. Tačiau atsižvelgiant į europietišką *droit d'auteur* sistemą ir jos istorinę raidą bei kertines vertybes, tai netapo realistiška opcija Europos Sąjungos įstatymų leidėjui.

Kaip viena pagrindinių priežasčių, kodėl *droit d'auteur* tradicijoje neteisėti, tačiau sąžiningi kūrinių panaudojimo būdai yra netoleruojami, išskiriamas vyraujantis požiūris, jog autorius teisės į savo kūrinių įgyja natūraliai, t. y. pirminiu būdu – išvien todėl, kad kūrinyje atsirado konkretaus asmens pastangomis ir darbo vaisiais.⁹³ Toks autorių teisių kilimo traktavimas asocijuotinas su pirminiu nekilnojamo turto objekto statytojo nuosavybės teisių įgijimu į statinį ir skiriasi nuo JAV labiau pripažįstamo utilitarinio požiūrio, išreiškiančio pirmenybę mokslo ir meno progresyvumo skatinimui, kuriam svarbu, kad kūryba būtų nuolat inspiruojama, skleidžiama bei matoma visuomenėje. Neleistinas, tačiau sąžiningas naudojimas šiuo atveju yra gerokai dažniau pateisinamas, jei siekia šių tikslų. Tačiau Europoje darbo vaisių – absoliučios nuosavybės kontrolės principai prioritizuojami, be kita ko, dėl galimybės autoriams įgyti ekonominės naudos per turimas išimtinės teises, atitinkamai „nemokamas“

⁹⁰ 1976 m. rugsėjo 3 d. Jungtinių Amerikos Valstijų Atstovų Rūmų ataskaita Nr. 94-1476, iš *Copyright Law Revision*, p. 66 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://law.resource.org/pub/us/works/aba/ibr/H.Rep.94-1476.pdf>>.

⁹¹ GERAFFI, J., BAND. J. *The Fair Use/Fair Dealing Handbook*, 2013 [interaktyvus; žiūrėta 2018 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://infojustice.org/wp-content/uploads/2015/03/fair-use-handbook-march-2015.pdf>>.

⁹² GEIST, M. *Fairness Found: How Canada Quietly Shifted From Fair Dealing to Fair Use*. Iš *The Copyright Pentology: How the Supreme Court of Canada Shook the Foundations of Canadian Copyright Law*, 2013 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.michaelgeist.ca/2012/07/canada-now-fair-use/>>.

⁹³ Šis požiūris kildinamas nuo anglų filosofo Džono Loko nuosavybės iš darbo teorijos, pagal kurią žmogus, apdirbdamas niekam nepriklausančią žemę, įgyja į ją nuosavybės teisę. Žr. LOCKE, J. *Esė apie tikrąją pilietinės valdžios kilmę, apimtį ir tikslą (Antrasis traktatas apie valdžią)*. Vilnius: Mintis, 1992.

autorinių darbų naudojimas be leidimo paprastai nėra pateisinamas.⁹⁴ Kita vertus, kaip aptarta šiame darbe, skaitmeniniame pasaulyje ekonominė nauda, gaunama iš išimtinių teisių, praranda savo aktualumą dėl svarbesnio – matomumo, pripažinimo siekio.

Teisės mokslininkai Hugenholtz ir Senftleben, pateikdami savo įžvalgas dėl autorių teisės Europos Sąjungoje keitimo, pastebi, jog poreikis sistemai suteikti lankstumo neturėtų reikšti amerikietiškos „sąžiningo naudojimo“ normos perkėlimo į europinį reguliavimą. Teigiama, kad yra esminių trūkumų ir rizikos veiksnių, kuriuos sukeltų visiškai atviros autorių teisės apribojančios normos sukūrimas teisiniame fone, kuriame vyrauja uždaro pobūdžio išimtys ir apribojimai. Atviro pobūdžio išimtys ir apribojimai autorių teisėje perkeltų subalansuoto reguliavimo paieškos našta nuo įstatymo leidėjo teismams. Nors aiškiai neapibrėžtos normos neretai leidžia teismams surasti ir priimti teisingesnę sprendimą individualiu atveju, tačiau šis sąžiningumas pasireiškia sumažėjusiu teisinio tikrumo, teisinės apsaugos mastu. Tiksliai apibrėžtos taisyklės, t. y. išimtys ir apribojimai, reiškia didesnę visuomenės informuotumą apie jos narių teises ir pareigas, kartu suteikiant šansą patiems įvertinti savo teisinę poziciją be būtinybės kreiptis į teismą – tokia sistema yra skaidresnio pobūdžio. Taigi akcentuojant esamus Europos autorių teisių sistemos privalumus, tačiau šių, skaitmeninio pasaulio dienų, kontekste pripažįstant, jog neabejotinai stokojama lankstumo, mokslininkai pastebi, kad panacėja galėtų tapti „pusiau atviros“ (angl. *semi-open*) norminės struktūros sukūrimas, leidžiantis subalansuoti tikslias, apibrėžtas, teisinį tikrumą užtikrinančias taisykles, kartu su pakankamu atvirumo lygiu, įgalinančiu sąžiningo naudojimo pateisinimą.⁹⁵ Be visa ko, manytina, kad toks „pusiau atviros“ autorių teisių apsaugos režimas Europos Sąjungoje yra pasiekiamas be papildomų teisės aktų priėmimo ar senųjų keitimo

3.2.2. *Semi-open* struktūra ES

Nors baigtinio išimčių ir apribojimų sąrašo režimas Europos *droit d'auteur* sistemoje įprastai tapatinamas su griežtumu ir absoliučiu autorių teisių turėtojų teisių užtikrinimo prioritizavimu, tačiau atidesnė šio teisinio uždaro analizė rodo, kad Informacinės visuomenės direktyvos 5 straipsnio turinyje galima išvelgti ir nacionalinių įstatymų leidėjams paliktą laisvę pasirinkti, kokių griežtumu įgyvendinti apribojimus ir išimtis. Informacinės visuomenės direktyvos 32

⁹⁴ GEIGER, C. Flexibilising Copyright – Remedies to the Privatisation of Information by Copyright Law. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 2008, p. 39.

⁹⁵ HUGENHOLTZ, P. B., SENFTLEBEN, M. Fair Use in Europe: In Search of Flexibilities [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 1 d., 2011, p. 8-9. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=1959554>>.

konstatuojamoji dalis pabrėžia, kad autorių išimtinių teisių išimčių ir apribojimų sąrašą deramai atsižvelgiama į skirtingas valstybių narių teisės tradicijas, taip pat siekiama užtikrinti veikiančią vidaus rinką. Todėl nenuostabu, kad ir pačių išimčių bei apribojimų turinio formuluoatės yra labiau abstrakčios nei detalios apibrėžtos. Tai lemia, kad atrasti priemonių apriboti autorių išimtines teises vartotojų generuojamo turinio kontekste įmanoma nekeičiant Informacinės visuomenės direktyvos numatyto išimčių ir apribojimų sąrašo.⁹⁶

Pavyzdžiui, direktyvos 5 straipsnio 3 dalyje numatyta citavimo kritikos ar apžvalgos tikslais išimtis (d punktas), kurią siekiant pritaikyti būtina, jog kūrinio naudojimas be leidimo atitiktų sąžiningumo praktiką, būtų tokio masto, kokio reikia konkrečiam tikslui, taip pat tokie veiksmai turi būti susiję su kūrinio ar kitu objektu, kuris jau yra teisėtai padarytas viešai prieinamu. Be visa ko, reikalaujama ir nurodyti šaltinį, įskaitant autoriaus vardą. Pastarasis reikalavimas taikomas tik tuomet, kai tai padaryti yra įmanoma. Pastebėtina, kad dėl socialiniams tinklams būdingo neriboto ir nevaldomo turinio srauto, atgaminimo bei dalijimosi juo, vartotojui kuriant turinį dažniausiai nėra galimybių nustatyti originalaus, t. y. pirminio panaudojamo kūrinio autoriaus. Todėl būtų galima manyti, kad, esant pagrindui traktuoti konkretų vartotojų sukurtą turinį citavimu kritikos ar apžvalgos tikslais, atitinkamo autorinio teksto panaudojimas net nenurodžius autoriaus vardo galėtų būti pateisinamas. Tai priklauso ir nuo to, kaip konkreti valstybė narė įgyvendino citavimo išimtį savo nacionaliniuose įstatymuose.

Kūrinio naudojimas *inter alia* parodijai (k punktas) taip pat yra pagrindas pateisinti neautorizuotą panaudojimą. Šis autorių teisių apribojimas itin aktualus vartotojų sukurtam turiniui, neretai pasižyminčiam elementais, sutinkamais būtent parodijose. Teisingumo Teismas, apibrėždamas parodijos sąvoką, yra pastebėjęs, kad pagrindiniai jos požymiai yra, pirma, rėmimasis egzistuojančiu kūrinio, kartu esant suvokiamiems skirtumams. Antra, parodija pasižymi humoro arba pajuokos išreiškimu. Tačiau parodija, kaip nurodė Teisingumo Teismas, neprivalo būti originaliai savita ar pagrįstai priskiriama kitam asmeniui nei originalaus kūrinio autoriui. Parodija taip pat neturi būti susijusi su pačiu originaliu kūrinio, joje nebūtina nurodyti parodijuojamo kūrinio šaltinį.⁹⁷

Būtent parodijomis įprastai laikoma viena populiariausių vartotojų kuriamo turinio formų – memai (angl. *memes*). Šie leidžia vartotojui tam tikrą vaizdinį kūrinį (nuotrauką,

⁹⁶ *Ibid*, p. 13.

⁹⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2014 m. rugsėjo 3 d. sprendimas *Deckmyn*, C-201/1, EU:C:2014:2132, 33 p.

paveikslėlių, vaizdo įrašą ar pan.) ir jo reikšmę pritaikyti kitam kontekstui – pridėdant tam tikrą prieraišą, padarant nežymų, tačiau naują interpretaciją kūriniai suteikiantį vizualinį pakeitimą, ar sukuriant kelių vaizdinių kūrinų koliažą, pasižymintį tam tikra logine seka ir perteikiantį autoriaus norimą humoristinio pobūdžio mintį. Toks turinys šiandien yra neatsiejama interneto kultūros dalis, kur anekdotines situacijas atspindintys memai išreiškia vartotojų pašaipą ar kitokios humoristinio pobūdžio minties sklaidą politikos, mokslo, pramogų pasaulio ir kitomis temomis. Parodijos išimtis savaime neapima kiekvieno memo – nėra aišku, kokia Teisingumo Teismo išskirto „suvokiamų skirtumų“ kriterijaus apimtis, todėl kai kurie, nuo originalaus kūrinio itin nežymiai besiskiriantys memai, gali nepatekti į parodijos sąvoką. Kita vertus, ši išimtis apima bet kokį vartotojų generuojamą turinį, atitinkantį teismo nustatytus kriterijus ir, matyt, yra pagrindinė priemonė vartotojams apsiginti nuo autorių skundų dėl jų teisių pažeidimų – daugiau ir platesnį vartotojų kuriamo turinio spektrą apimančių priemonių Europos Sąjungos reguliavime tiesiog nėra.

Europos Sąjungos teisei net ir neturint amerikietiškosios „sąžiningo naudojimo“ normos ar kitokių vartotojų sukurtą turinį legitimuojančių nuostatų, ne visos valstybės narės vienodu mastu įgyvendina turimą. Pavyzdžiui, minėtos kritikos bei apžvalgos išimties nėra iki galo įgyvendinusios dvi valstybės – Lenkija ir Ispanija, tuo tarpu karikatūros, parodijos, pastišo išimtis tik dalinai įgyvendinta trijose Europos Sąjungos valstybėse, o keturiose – neįgyvendinta visiškai.⁹⁸ Manytina, kad jei visos dvidešimt septynios valstybės narės savo nacionaliniuose įstatymuose įtvirtintų visas Informacinės visuomenės direktyvos 5 straipsnyje numatytas autorių teisių išimtis ir apribojimus, be kita ko tai padarytų pažodžiui – nesiaurinant esamų abstrakčių formuluočių reikšmės, būtų pasiektas maksimaliai lankstus dabartinio reguliavimo kontekste įmanomas autorių teisių ribojimų režimas.⁹⁹ Tokią reguliacinę aplinką pagrįstai būtų galima laikyti „pusiau atvira“, artėjančia atviro amerikietiško „sąžiningo naudojimo“ režimo link ir galimai autorizuojančia dalį vartotojų kuriamo turinio internetinėje erdvėje. Kita vertus, ši dalis vis vien būtų ribota – masinio vartotojų sugeneruoto turinio neteisėtumo problema nebūtų išspręsta.

⁹⁸ Grupė įvairių tautybių autorių teisių mokslininkų Europoje yra parengę Informacinės visuomenės direktyvoje numatytų išimčių ir apribojimų įgyvendinimo Europos Sąjungoje „žemėlapi“, kuriame matyti, kokia apimtimi ir kurios valstybės yra įgyvendinusios skirtingas direktyvos įtvirtintas išimtis ir apribojimus. Prieiga per internetą: <<http://copyrightexceptions.eu/>>. [Žiūrėta 2020 m. vasario 8 d].

⁹⁹ HUGENHOLTZ, P. B., SENFTLEBEN, M. Fair Use in Europe: In Search of Flexibilities [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 1 d., 2011, p. 17. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=1959554>>.

3.2.3. Vartotojų teisių, arba *user rights*, koncepcija

Informacinės visuomenės direktyvoje numatytų autorių teisių išimčių ir apribojimų sąrašas buvo įtvirtintas tam, kad užtikrintų balansą tarp išimtinių autorių teisių ir viešojo intereso, pasireiškiančio saviraiškos laisve, konkurencija, vartotojų apsauga ir inovacijomis.¹⁰⁰ Tačiau dalis teisės mokslininkų teigia, kad dabartinis Europos Sąjungos autorių teisės lankstumo trūkumas vis vien pažeidžia fundamentalias laisves, visuomenės interesus ir ekonominius tikslus, kuriuos apginti siekia autorių teisė.¹⁰¹ Tam, kad būtų skatinamas kūrybingumas, autorių teisė turėtų numatyti teises ir pareigas tiek autoriams, tiek kūrybinių darbų naudotojams. O leistini panaudojimo būdai, būtent interneto pasaulyje, turėtų būti apibrėžiami ne kaip autorių teisėms būdingos išimtys ar apribojimai, o vartotojų teisės (angl. *user rights*).¹⁰²

Interneto vartotojai prisideda prie kūrybinės kultūros skatinimo nemažiau nei „tradiciniai“ autoriai. Neretai pamirštama, kad iš esmės vienintelis kriterijus, skiriantis interneto vartotojus ir autorius, yra pats internetas: vartotojai kuria originalų turinį skaitmeninėje erdvėje, taigi taip pat yra autoriai.¹⁰³ Trečiųjų asmenų kūrybinių perdirbimas ar įtraukimas į savo kūrybinį rezultatą negali būti laikomas pasyviu kūrybos „priėmimu“ – interneto vartotojai, kurdami turinį kitų kūrybinių pagrindu, patys aktyviai skatina kūrybiškumą, idėjų sklaidą, norą dalyvauti ir prisidėti prie kūrybinės ekosistemos, kaip interaktyvios kultūrinės tėkmės, vystymosi skaitmeniniame pasaulyje.¹⁰⁴ Nustatydama žemo lygio originalumo reikalavimą bei leistiną transformatyvumu pasižymintį autorinio darbo panaudojimą, „sąžiningo naudojimo“ sistema preziumuoja, kad kūryba apskritai neatsiranda „iš oro“ (angl. *out of thin air*) – visi autoriai tam tikra prasme yra įkvėpti ankstesnių darbų ar juose įprasminamų idėjų perėmėjai.¹⁰⁵ Atitinkamai, autorių teisėje reikalingas pokytis, leidžiantis laisvai reikštis ir klestėti ne tik autorystei, kaip ji buvo suprantama ankstesniuose amžiuose, bet ir XXI a. iškilusiai skaitmeninės-vartotojiškos kultūros kūrybai.

Tai, kad *fair use* savaime nėra reguliacinė siekiamybė, jau aptarta pastebint, jog ši sistema turi trūkumų: jai trūksta aiškumo, apibrėžtumo, ji pasižymi didele negatyvios

¹⁰⁰ POLLACK, M. A Listener's Free Speech, A Reader's Copyright, *Hofstra Law Review*, 2007, t. 35.

¹⁰¹ ELKIN-KOREN, N. Copyright in a Digital Ecosystem: a User-Rights Approach. Iš *Copyright in an Age of Limitations and Exceptions*, 2015, p. 10.

¹⁰² *Ibid*, p. 3

¹⁰³ MONTELEONE, A. G. User-Generated-Content and Copyright: the European Union Approach [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d., 2016, p. 10. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2922225>.

¹⁰⁴ ELKIN-KOREN, N. Copyright in a Digital Ecosystem: a User-Rights Approach. Iš *Copyright in an Age of Limitations and Exceptions*, 2015, p. 14.

¹⁰⁵ *Ibid*, p. 13.

atsakomybės rizika. Neužtikrintumas, supantis „sąžiningo naudojimo“ išlygą, galimai atgraso asmenis nuo kūrybos, kuri šiaip jau galbūt yra leistina. Todėl, siekiant stimuliuoti interneto vartotojų kūrybą, šių asmenų-kūrėjų teisės turėtų leisti ir apimti produktyvų autorių teisių saugomo turinio panaudojimą, grįstą jau sukurtu turiniu tam, jog rastųsi naujas kūrybiškas turinys ar senasis turinys būtų pritaikytas naujam kontekstui, pritaikytas esamu momentu aktualiems tikslams.¹⁰⁶

Manytina, kad leistinių autorių teisių ginamų kūrinių panaudojimo būdų įvardijimo vartotojų teisėmis koncepcija neturi galimybių įgyti savarankiško reguliavimo, pavyzdžiui, *lex specialis* formos, išimtinai taikomos interneto platybėse kuriamam turiniui, pavidalo. Interneto vartotojų teisės yra realaus pasaulio poreikius atspindinti idėja, tačiau sunku būtų surasti teisinį pagrindą, leidžiantį netaikyti autorių teisių normų vien dėl to, kad jų pažeidimai vyksta skaitmeniniame pasaulyje. Kita vertus, pripažįstant, jog interneto vartotojų teises įtvirtinti įstatyminėje bazėje XXI a. yra būtina, bene akivaizdžiausia ir natūraliausia tinkančia teisine priemone vartotojų kūrybai autorizuoti *droit d'auteur* sistemoje turėtų tapti naujos autorių teisių išimties bei apribojimo sukūrimas, skirtas legitimuoti skaitmeninio autorinio turinio perdirbimą asmeniniam panaudojimui bei saviraiškai.

3.2.4. Vartotojų sukurto turinio išimtis

Kanados Autorių teisių modernizavimo akto¹⁰⁷ (angl. *Copyright Modernization Act*) 29.21 straipsnis numato, kad autorių teisių pažeidimu nėra laikomas viešai paskelbto ar kitaip viešai prieinamo kūrinio ar jo kopijos panaudojimas naujo (išvestinio) kūrinio sukūrimui, jei toks panaudojimas pasireiškia nekomerciniais tikslais bei nesukelia esminio finansinio ar kitokio neigiamo poveikio pirminio kūrinio veikimo rinkai. Norma taip pat reikalauja paminėti pirminio kūrinio autorių, jei autorystę nustatyti įmanoma. Ši 2012 m. priimta ir įsigaliojusi akto norma, nors pakankamai griežta dėl keliamų reikalavimų, yra pirmoji pasaulyje autorių teisių išimtis, iš esmės autorizuojanti bet kokį ankstesnio kūrinio pagrindu interneto vartotojų kuriamą turinį, nes didžioji dalis internete sugeneruoto, jau esamais autoriniais darbais grįsto turinio nedaro žalos pirminių kūrinių rinkai – su ja nekonkuruoja; atvirkščiai, minėta, neretai padidina matomumą ir plačiosios visuomenės dėmesį. Nors vartotojų sukurtą turinį autorizuojantis autorių teisių apribojimas Kanados teisinėje sistemoje mokslininkų nebuvo

¹⁰⁶ *Ibid*, p. 16.

¹⁰⁷ 2012 m. birželio 12 d. Kanados Bendruomenių rūmų Autorių teisių modernizavimo aktas (*Copyright Modernization Act*) Nr. C-11. Šis aktas pakeitė 1997-ųjų Kanados Autorių teisių akto redakciją.

sutiktas kaip visuotinė panacėja interneto laisvės autorių teisių kontekste problemoms spręsti¹⁰⁸, tačiau neabejotinai laikytinas inovatyviu žingsniu į priekį skaitmeninės kartos saviraiškos ir netrunkdomos jos rezultatų sklaidos užtikrinimo link.

Palyginimui, Informacinės visuomenės direktyvoje regioniniu mastu harmonizuojamos pagrindinės išimtinės autorių teisės: kūrinio atgaminimo teisė, teisė viešai paskelbti kūrinius ar kitus objektus padaryti viešai prieinamus, taip pat kūrinių platinimo teisė. Tačiau direktyvoje nėra į Kanados atvejį panašaus išimtinės perdirbimo teisės apribojimo. Be to, apskritai neaptariama tai, jog originalus gali būti ir išvestinis kūrinys. Prof. V. Mizaras pažymi, kad nors Europos Sąjungos teisės aktuose nenumatoma teisė perdirbti kūrinį (išskyrus kompiuterių programas ir duomenų bazines), tačiau tokia teisė vienaip ar kitaip numatyta daugelio valstybių nacionaliniuose įstatymuose. Profesorius kaip pavyzdžius valstybių, kurių reguliavime bent jau tam tikrų kūrinių rūšių atžvilgiu randama autoriaus teisė perdirbti kūrinį, išskiria Vokietiją, Austriją, Prancūziją, Šveicariją, Jungtinę Karalystę bei jau aptartą JAV bei jos *Copyright Act* įtvirtintą *derivative works* kūrybos teisę.¹⁰⁹ Lietuvoje perdirbimo teisė taip pat numatyta Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 3 bei 4 punktuose, įtvirtinančiuose autoriaus išimtinę teisę leisti arba uždrausti kūrinį versti, adaptuoti, aranžuoti, inscenizuoti ar kitaip jį perdirbti – baigtinis perdirbimo būdų sąrašas nėra pateikiamas. Todėl akivaizdu, kad vartotojų kuriamas turinys patenka į autorių išimtinių teisių sferą, tačiau įstatymų leidėjai – tiek nacionaliniai, tiek regioniniai – praktiškų sprendimo būdų, atitinkančių šių dienų aktualijas, nesiūlo.

Teisės mokslininkų tarpe vyrauja nuomonė, kad Kanadoje priimtas vartotojų sukurtam turiniui iš esmės skirtas autorių išimtinių teisių apribojimas galėtų tapti ir Europos Sąjungos išimčių ir apribojimų sąrašo dalimi.¹¹⁰ Tai padrąsintų interneto vartotojus reikšti save bei savo kūrybą panaudojant kitų asmenų darbus ir taip prisidėti prie interneto kultūros auginimo,

¹⁰⁸ Pavyzdžiui, pastebima, kad pagal šią normą vartotojų sukurto turinio, kuriam taip pat taikomas originalumo reikalavimas, kūrėjai-autoriai neturi ekvivalentiškų išimtinių teisių, tenkančių „tradiciniams“ autoriams. Tai, kad yra keliamas reikalavimas, jog interneto vartotojo kūryba būtų išimtinai nekomercinė, atima galimybę vartotojams eksploatuoti savo kūrybą visavertiškai. Šią situaciją įmanoma ištaisyti tik vartotojui gavus licenciją iš panaudojamo kūrinio autoriaus, t. y. panaudojant kūrinį ne šios normos, o licencijos pagrindu. Plačiau žr.: MONTELEONE, A. G. User-Generated-Content and Copyright: the European Union Approach [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.], 2016, p. 10. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2922225>.

¹⁰⁹ MIZARAS, V. *Autorių teisė*: monografija. Vilnius: Justitia, 2008, t. 1, p. 473-474.

¹¹⁰ SENFTLEBEN, M. *et. al.* The Recommendation on Measures to Safeguard Fundamental Rights and the Open Internet in the Framework of the EU Copyright Reform. *European Intellectual Property Review*, 2017, t. 40, p. 24.

turtinimo.¹¹¹ Kai kurie mano, kad Informacinės visuomenės direktyva turėtų būti papildyta „transformatyvaus panaudojimo“, kuris yra vienas iš „sąžiningo naudojimo“ normos elementų, išimtimi ir taip priartėti prie amerikietiškos, vartotojų sukurtam turiniui palankios reguliacinės aplinkos.¹¹² Kita vertus, tai, kad Informacinės visuomenės direktyvoje neharmonizuojama perdirbimo teisė, nenumatoma apribojimų ir išimčių, galimai įgalinančių vartotojų sukurtą turinį, reiškia, jog valstybės narės yra laisvos savo iniciatyva įvesti atitinkamą reguliavimą ir šiuo pradėti savotišką interneto laisvės revoliuciją. Kiekviena valstybė narė turi teisę į savo reguliavimą įtraukti autorių teisių apribojimą, legitimuojantį nekomercinį, transformatyvaus pobūdžio autorinių kūrinių panaudojimą interneto vartotojų generuojamam turiniui kurti. Tokio reguliavimo modeliu galėtų tapti būtent kanadietiškoji vartotojų sukurtos turinio išimties norma.¹¹³

Šio rašto darbo autoriaus nuomone, vartotojų sukurtos turinio išimtis yra racionali idėja, kuri galėtų būti įgyvendinta nekeičiant nei esamo Europos Sąjungos reguliavimo prigimties bendrąją prasmę, nei naujai priimto BSR direktyvos 17 straipsnio esmės. Jo 7 dalyje *expressis verbis* nustatoma, kad turinio dalijimosi internetu paslaugų naudotojai ir toliau turi galėti kliautis vartotojų sukurtam turiniui aktualiomis (konkrečiai – citatos, kritikos, recenzijos bei karikatūros, parodijos, pastišo) išimtimis ar apribojimais. Tikėtina, kad suformulavus naują, specifiskai vartotojų sukurtam turiniui skirtą išimtį ar apribojimą, šis analogiskai būtų išskirtas iš 17 straipsnio poveikio sferos. Manytina, kad vartotojų sukurtos turinio išimtis įneštų teisinio tikrumo nustatant kriterijus, kada leidžiamas nelicencijuotas internete viešai prieinamo kūrinių panaudojimas jį perkuriant, pritaikant, adaptuojant ir pan. Kita vertus, tam, kad tokia išimtis būtų išties veiksminga, užtikrintų interneto vartotojų kūrybos bei saviraiškos laisvę bei stimuliuotų kūrybinę veiklą, ji privalo skirtis nuo kanadietiškosios normos. Konkrečiai – vartotojai, nors ir perdirbdami, tačiau vis vien kuria originalius kūrinius, todėl turėtų įgyti į juos pilnos apimties autorių teisių apsaugą, įskaitant ir teisę gauti visą komercinę naudą.

Šiandienos socialinių medijų kontekste, vargu, ar vartotojų sukurtas turinys atitinka vieną iš trijų anksčiau minėtų, EBPO išskirtų vartotojų sukurtos turinio sąvokos elementų – būtent, komercinės rinkos nebuvimą, pelno nesiekimą. Vartotojų sukurtas mėgėjiškas-

¹¹¹ ELKIN-KOREN, N. Copyright in a Digital Ecosystem: a User-Rights Approach. Iš *Copyright in an Age of Limitations and Exceptions*, 2015, p. 16.

¹¹² WONG, M. User-Generated Content & the Open Source/Creative Commons Movements: Has the Time Come for Users' Rights? 2007, p. 18 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1022395>.

¹¹³ HUGENHOLTZ, P. B., SENFTLEBEN, M. Fair Use in Europe: In Search of Flexibilities [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 1 d., 2011, p. 30. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=1959554>.

nekomercinio pobūdžio išvestinis turinys interneto platformose tampa vis labiau sofistikuotas, todėl jo skirtumai nuo profesionalaus-komercinio pobūdžio autorinių darbų panaudojimo internete neretai sunkiai pastebimi bei gali teikti bent jau netiesioginę komercinę naudą.¹¹⁴ Nors vartotojai turinio kūrybos imasi siekdami išreikšti save, pateikti savo nuomonę tam tikrais visuomenei aktualiais klausimais, tačiau neabejotinai iš to galima sulaukti ne tik atsitiktinio finansinio uždarbio, bet netgi paversti tokią kūrybą pragyvenimo šaltiniu. Interneto suteikiama galimybė būti pastebėtam milijonų žmonių per vieną dieną leidžia interneto kūrėjams susikurti savo sekėjų ratą, kuriam vartotojas gali daryti įtaką nuolatinio naujo turinio leidimu. Vartotojai uždirba pinigus vien už, pavyzdžiui, jų kuriamų vaizdo įrašų peržiūrų skaičius platformoje (yra asmenų, kurie atvirai dalijasi tuo, kiek pinigų už įkeliamą turinį uždirba)¹¹⁵, be to, pastovių sekėjų ratą turintys vartotojai sulaukia marketingo, reklamos industrijų atstovų pasiūlymų apmokamai įtraukti ir taip reklamuoti jų produktus savo kuriamuose darbuose. Atitinkamai, daugeliui interneto kūrėjų socialiniai tinklai ir turinio kūrimas juose tampa pagrindiniu darbu, o potencialus uždarbis – vienu iš ateities tikslų, net jei pačia kūryba užsiimama saviraiškos tikslais. Kyla klausimas, ar tokia finansinį uždarbį generuojanti terpė vartotojų sukurtam turiniui nedaro jo komercine veikla, net jei *per se* kūrinys nėra skirtas komercinei rinkai.

Atitinkamai, siekiant teisiniu reguliavimu užtikrinti laisvą vartotojų kuriamo turinio sklaidą internete, suteikiant leidimą (t. y. sukuriant išimtį) transformatyviai naudoti skaitmeninėje erdvėje prieinamą turinį naujam turiniui kurti, turėtų būti atsisakyta nekomerciškumo sąlygos. Manytina, jog šis reikalavimas skirtas užtikrinti, kad nebūtų daromas neigiamas poveikis panaudojamo pirminio kūrinio komercinei rinkai. Tačiau to įgyvendinimui nebūtina, kad vartotojų sukurtas turinys būtų išimtinai nekomercinis: pakanka išimtyje įtvirtinti reikalavimą, kad pirminiam kūriniui nebūtų sukeliamas negatyvus finansinis ar kitokio pobūdžio efektas (angl. *adverse effect*).¹¹⁶ Nekomerciškumo sąlyga šiuo atžvilgiu,

¹¹⁴ AWAN, M. The User-Generated Content Exception: Moving Away from a Non-Commercial Requirement, 2015, p. 4 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.iposgoode.ca/2015/11/the-user-generated-content-exception-moving-away-from-a-non-commercial-requirement/>>.

¹¹⁵ Pavyzdžiui, Marina Magilko, „YouTube“ vaizdo „blogų“ kūrėja, pasidalijo savo oficialiais „YouTube“ platformos uždarbio duomenimis [žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?v=ITkcstQvbyE&t=257s>>.

¹¹⁶ AWAN, M. The User-Generated Content Exception: Moving Away from a Non-Commercial Requirement, 2015, p. 12 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.iposgoode.ca/2015/11/the-user-generated-content-exception-moving-away-from-a-non-commercial-requirement/>>.

ypač atsižvelgiant į aptartus aplinkos, kurioje kuriamas vartotojų turinys, požymius, vertintina kaip perteklinė ir neatitinkanti šiandienos socialinių tinklų realijų.

Be abejonės, autorių teisių išimtis, leidžianti nelicencijuotą trečiųjų asmenų originalų turinį panaudoti išvestiniams, net ir komercinio pobūdžio darbams, yra neišvengiamai kontroversiška. Pirminių darbų autoriai turi teisę gauti dalį finansinės naudos, kurią sukuria išvestinis darbas. Viena vertus, išimtimi būtų galima siekti pripažinimo, kad skaitmeninėje erdvėje dera prioritizuoti vartotojų kūrybos laisvę prieš pirminių darbų autorių teisę gauti finansinę naudą. Kita vertus, siekiant interesų balanso, būtina užtikrinti, kad nė viena interesų grupė nepatirtų perteklinio nuvertinimo. Išimtimi autoriai būtų verčiami susitaikyti su jų turinio perdirbimo laisve internete, todėl būtina pinigine kompensacija, atstatanti interesų balansą. Pripažįstant, kad vartotojai yra laisvi generuoti turinį, vartotojus telkiančios socialinės platformos pagrįstai galėtų būti įpareigos mokėti tam tikrą atlygį už vartotojų sukurtą turinį, patenkančio į naujosios išimties ar apribojimo veikimo sferą, sklaidą – tai sukurtų tęstinį atlyginimo šaltinį autoriams.¹¹⁷ Ši našta platformoms nelaikytina pertekline, nes vartotojų teisių užtikrinimas kartu padidintų atitinkamos kūrybos mastą, taigi ir pačių socialinių tinklų uždarbį. Be to, būtent toks kompensacinis mechanizmas autoriams jau nustatytas Informacinės visuomenės direktyvos 5 straipsnio 2 dalies a ir b punktuose įtvirtintose autorių teisių išimtyse ir apribojimuose, todėl vertintinas kaip sistemiškai išplaukiantis iš esamo Europos Sąjungos reguliavimo.

Tačiau išlieka galimų autorių moralinių teisių pažeidimų dilema. Sprendžiant vartotojų kuriamo turinio ir autorių teisių apsaugos problematiką skaitmeninėje erdvėje, ypač moralinių teisių, kurių autorius negali atsisakyti net savo noru, kontekste, vargu, ar galima rasti idealų, visapusišką balansą garantuojantį sprendimą – tai lieka atviru klausimu.¹¹⁸ Šiuo atžvilgiu, Kanados Autorių teisių modernizavimo akto numatyta išimtis vartotojų sukurtam turiniui yra pavyzdinė savo reikalavimu išvestiniame darbe nurodyti ir pirminio darbo autorystę, tačiau tik

¹¹⁷ SENFTLEBEN, M. Bermuda Triangle – Licensing, Filtering and Privileging User-Generated Content Under the New Directive on Copyright in the Digital Single Market, 2019, p. 13 [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3367219>.

¹¹⁸ MONTELEONE, A. G. User-Generated-Content and Copyright: the European Union Approach [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d., 2016, p. 13. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2922225>. Autorė papildomai pastebi, kad moralinės (neturtinės) autorių teisės europietiškoje autorių teisių tradicijoje taip išsiskynusios, jog neabejotinai yra ir bus neišvengiama kliūtis siekiant įgalinti privalomą išvestinių darbų, pvz., vartotojų sukurtą turinį, kūrimo laisvės režimą. Net ir papildžius Informacinės visuomenės direktyvos išimčių ir apribojimų sąrašą vartotojų sukurtą turinį išimtimi, panaikinti pirminių darbų autorių teisės ginčyti išvestinę kūrybą neturtinių teisių pažeidimo pagrindais yra neįmanoma be radikalaus pokyčio visoje Europos autorių teisių sistemoje.

tuomet, jei pastaroji yra žinoma. Kita vertus, kaip minėta, nekomercinių tikslų sąlyga prieštarauja vyraujančiai socialinių tinklų realybei ir neužtikrina visavertiškos laisvės interneto kūrėjams.

Priėjus prie išvados, kad patraukliausias teisinės reformos variantas nekeičiant pačios Europos Sąjungos autorių teisių sistemos pamatų yra Informacinės visuomenės direktyvos išimčių ir apribojimo sąrašo papildymas vartotojų sukurtą turinį legitimuojančia nuostata, aišku yra viena: autorių teisė turi tapti atviresnė. Šis poreikis dinamiškame ir nenuspėjamame informacinės visuomenės pasaulyje yra akivaizdus.¹¹⁹ Kol kas Europos Sąjungos teisiniame reguliavime vengiama identifikuoti ir imti spresti vartotojų kuriamo turinio ir autorių išimtinių teisių sankirtos problematiką. Pagrindinė to priežastis, manytina, yra įstatymų leidėjo valios trūkumas priimti galbūt kontroversišką, tačiau kryptingą sprendimą. Tokia valios išraiška turi žymėti naują etapą, atitinkantį XXI a. socialinę realybę bei skatinantį visavertišką technologinių naujovių potencialo išnaudojimą. Atitinkamai, kintant autoriaus sąvokai, visuomenės įsitraukimo į kūrybą pobūdžiui, kartu visuomenės poreikiams, įstatymų leidėjas privalo pergalvoti vertybes, kurių pagrindu XX a. buvo įtvirtinta šiandien galiojanti autorių teisių sistema. Interneto laisvė dabartiniam vartotojui yra neatsiejama gyvenimo dalis, ir nepanašu, kad tai artimu metu pasikeistų. Todėl ir įstatymų leidyboje reikalinga valia adresuoti šiuos visuomenės poreikius, o jų pripažinimą atspindėti teisės aktuose.

3.3. Inovatyvios įstatymų leidybos poreikio pagrindas – koncepcinis autorių teisės pokytis XXI a.

Autorių turtinių teisių išimtinumas atlieka finansinės paskatos kurti funkciją – tai atlygis už kūrybiškumą. Tačiau šio atlyginimo esmė slypi ne vien naudos kūrėjui teikime, o visuomenės gerovėje, pasireiškiančioje kaip žmogaus kūrybinių procesų rezultatų prieinamumo pasekmė. Kitaip tariant, būtent literatūrinių, meninių darbų kūrimas ir sklaida visuomenėje yra intelektinės nuosavybės apsaugos teikimo kūrėjui pagrindas. Tai, kad autorius gali dalytis savo kūryba ją pateikdamas kaip privačią nuosavybę, yra tas „blogis“, kurį visuomenė prisiima tam, kad galėtų mėgautis visuomeniniu gėriu – originalaus kūrybinio turinio pasiūla.¹²⁰

¹¹⁹ HUGENHOLTZ, P. B., SENFTLEBEN, M. Fair Use in Europe: In Search of Flexibilities [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 1 d., 2011, p. 2. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=1959554>>.

¹²⁰ NG, A. When Users are Authors: Authorship in the Age of Digital Media [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.], 2010, p. 4. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1545005>.

Viena iš pamatinių autorių turtinių teisių įtvirtinimo teisės aktuose priežasčių buvo siekis skatinti kūrybiškumą.¹²¹ Tačiau ši koncepcija nuo seno buvo kvestionuojama. Dar 1968 m. Benjamin Kaplan išsakė poziciją, kad autorių teisių sistema ir kontrolė, kurią ji įgyja kūrybiškumo atžvilgiu, bus nereikalinga ir kliudanti kūrybinių darbų produkcijai, kai prieinamumas prie jų visuomenei taps lengvesnis. Profesorius Kaplan teigė, kad autorių teisės atsitrauks ir praras svarbą, kai pati visuomenė taps kūrybinių procesų dalimi.¹²² Panašu, kad būtent tokį laikotarpį visuomenė išgyvena interneto ir vartotojų generuojamo turinio amžiuje.

Technologijos leidžia plačiau visuomenei pasiekti viso pasaulio autorių kūrinius kelių mygtukų paspaudimu. Be kita ko, jos įgalina kiekvieną interneto vartotoją kūrinius perdirbti bei skatina kurti savus. Visuomenės įprastinis supratimas apie tai, kas yra autorystė, taip pat kinta, todėl požiūris į autorių turtines teises ir tai, kokias funkcijas jos atlieka, turi pasikeisti. Intelektinės nuosavybės teisė įprastai saugo autorių nuo visuomenės savinimosi to, ką jis sukūrė savo intelektinėmis pastangomis. Tačiau skaitmeniniame pasaulyje autorių turtinės teisės skirtos ne varžyti visuomenės prieigą prie kūrybos, o valdyti ir subalansuoti kūrybinių resursų panaudojimą situacijose, kur technologijos ir skaitmeninės medijos suteikia savo vartotojams įrankius naudoti esamus kūrinius ir jų pagrindu kurti naujus. Kai vartotojas drauge tampa ir naujo autorinio darbo kūrėju, rinkai nebėra būdingas literatūrinių ar kitokio pobūdžio kūrinių nepakankamumas; atvirkščiai, randasi gausumu pasižyminti kūrinių įvairovė. Atitinkamai, neišvengiamas ir pokytis interpretuojant, kokie yra pagrindiniai autorių teisių tikslai.¹²³

Kai tikslas yra ekonominė gerovė, būtina autoriui suteikti tam tikrą monopolį ir kontrolę savo kūrybos darbų atžvilgiu ir taip apriboti visuomenės prieigą prie jų. Tuo tarpu pagrindiniam siekiui esant norui išreikšti save ir (ar) būti pastebėtam kitų interneto vartotojų, prieigos visuomenei ribojimas tampa neracionalia priemone kūrėjo tikslams įgyvendinti. Be to, ekonominė gerovė dabar paprasčiau pasiekama ne naudojantis išimtinę teisę parduoti savo darbo kopiją, o atvirkščiai – padarant kūrinių prieinamą masiniam asmenų kiekiui ir iš to sulaukiant finansinės naudos. Atitinkamai, nebereikalingos pastangos išimtinėmis teisėmis

¹²¹ Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas 1985 m. byloje *Harper & Row, Publishers v. Nation Enters* aiškino, kad “Amerikos autorių teisių akto autoriai siekė, jog autorių teisė taptų saviraiškos laisvės varikliu. Įtvirtindama galimybę perduoti kitam asmeniui turtines teises į savo kūrybinės išraiškos rezultata – kūrinių, autorių teisė sudaro ekonominę paskatą kurti ir skleisti idėjas.”

¹²² KAPLAN, B. Copyright in Historical Perspective. *Columbia University Press*, 1968 m., p. 119-121.

¹²³ NG, A. When Users are Authors: Authorship in the Age of Digital Media [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.], 2010, p. 6. Prieiga per internetą: < https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1545005>.

skatinti kūrėją tam, kad jis ar ji neprarastų motyvacijos tęsti visuomenės turtinimą originaliais literatūros ir meno darbais: šis procesas tampa savaiminis ir, manytina, nesustabdomas.

Šiuo atveju, faktoriai, galintys atgrasyti nuo kūrybos, yra, visų pirma, pasiekiamos auditorijos dydis. Interneto vartotojui, kuris taip pat yra autorius, svarbu, kad jo darbas būtų pamatytas, įvertintas ir pasidalytas kuo platesnės auditorijos. Todėl išimtinės teisės, ribojančios visuomenės galimybę nevaržomai atgaminti ir dalytis turiniu, įgyja netgi priešingą vartotojo-kūrėjo interesams prasmę. Antra, vartotojui-kūrėjui aktualūs ne jo turtinių teisių pažeidimai, bet bendrinė visuomenės nepagarba autoriniam vientisumui (angl. *integrity*) ir autentiškumui. Štai kompiuterių tinkluose gerokai aktualesnės tampa autorių asmeninės neturtinės teisės: autorystės teisė, teisė į autoriaus vardą, teisė į kūrinio neliečiamybę (vientisumą). Autorių teisių reguliavimo prioritetu šiandien galima laikyti balanso tarp kūrėjų ir tų, kurie panaudoja jau esamus kūrinius naujam, išvestiniam autoriniam darbui sukurti, paiešką. Tuo pat metu siekio subalansuoti ekonomines paskatas kūrybai ir visuomenės prieigą prie jos reikšmė nyksta.¹²⁴

Manytina, kad Europos Sąjungos įstatymų leidėjai, BSR direktyvoje įtvirtindami aptartą 17 straipsnio formuluotę, neatsižvelgė į tai, jog autorių teisės prasmė ir funkcija šiandien yra kitokia nei XX a. Idėjų ir būdų reguliacinėje aplinkoje surasti vietos vartotojų sukurtam turiniui yra, tačiau, vietoje to, teisinės atsakomybės mechanizmas nukreiptas į interneto paslaugų teikėjus. Tai kelia aibę problemų: platformoms sukuriama našta diegti neaiškaus efektyvumo technologijas, taip apribojant jų verslo modelį, kartu žmogaus teises į saviraiškos ir informacijos laisvę, galimai sukuriama stebėjimo pareiga, prieštaraujanti kitiems Europos Sąjungos teisės aktams. Vartotojų sukurtas turinys perdirbant kūrinius išlieka neteisėtas, o galimybės autoriams ginti savo teises, gauti atlygį už jų kūrinių panaudojimą, taip pat nedidėja. Galų gale, randasi grėsmė, kad internete įsivyras savotiška cenzūra. Kaip pastebėjo prof. Senftleben, turinio internete dalijimosi platformos galimai ims priminti televizijos kanalus – rodys tik tą turinį, kurio rodymui buvo gauti reikalingi leidimai.¹²⁵

Masinė Europos teisės akademikų bendruomenės nerimastis neabejotinai yra pagrįsta ir turės būti išspręsta. Tam aktualūs būsiami Teisingumo Teismo sprendimai, tačiau akivaizdu, kad neišvengiamas, kartu būtinas ir tolesnis Europos Parlamento, Europos Sąjungos Tarybos,

¹²⁴ *Ibid.*, p. 13.

¹²⁵ SENFTLEBEN, M. Bermuda Triangle – Licensing, Filtering and Privileging User-Generated Content Under the New Directive on Copyright in the Digital Single Market, 2019, p. 4 [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3367219>.

valstybių narių bei akademikų dialogas. Autorių teisių sistema turėtų išlikti įrankiu skatinti autorystę ir skaitmeniniame pasaulyje, tačiau būtinas lankstus pažiūris į autorių turtines teises ir jų veikimo ribas akistatoje su interneto kultūra ir saviraiškos laisve. Šiuo metu, bent jau Europos Sąjungoje, abu fenomenai pasižymi savotišku susipriešinimu. Tačiau, pripažinus, kad abu yra kritiškai svarbūs visuomenės raidai, autorių teisių reforma turėtų siekti prieštarą keisti darniu koegzistavimu.

IŠVADOS

1. Vartotojų sukurto turinio teisinės problematikos ištakos slypi pačios tokio turinio kūrimui ir sklaidai būdingos aplinkos – interneto – natūroje. Skaitmeninė erdvė sudaro galimybę atgaminti ir dalytis kūriniais neribotą skaičių kartų, o kiti asmenys tokį dalijimąsi gali tęsti, be kita ko originalų kūrinį perdirbti ir taip sukurti naują. Randasi limitų neturinti grandininė reakcija, sąlygojanti nesuskaičiuojamą kiekį autorių teisių pažeidimų. Toks informacijos sklaidos pobūdis tuo pat metu yra skaitmeninio pasaulio stiprybė ir silpnybė, reikalaujanti ir technologinio, ir legislatyvinio kompromiso paieškos.
2. Atsakomybės už vartotojų kuriamo turinio lemiamus autorių teisių pažeidimus priskyrimas interneto tarpininkams grindžiamas techninių galimybių turėjimu skatinti platformos sąveiką su vartotoju, taip formuojant šio elgesį. Pavyzdžiui, aktualu diegti interaktyvias priemones vartotoją edukuoti, įspėti apie veiksmus, kurie prieštarauja teisės aktams, ir drausti juos atlikti. Vartotojų aktyvumo generuojama finansinė nauda platformų valdytojams taip pat laikytina įpareigojančia siekti atskaitingumo. Tačiau tiesioginę interneto tarpininkų atsakomybę lemianti BSR direktyvos 17 straipsnio 1 dalies formuluotė niekaip nesprendžia konceptualios teisinės sankirtos tarp teisių turėtojų bei interneto paslaugų vartotojų interesų – autorių teisių reforma šiuo atžvilgiu nepateikė inovatyvių sprendimų.
3. Pripažįstant, kad BSR direktyvos 17 straipsnio 4 dalis reikalauja platformų valdytojų diegti turinio filtravimo sprendimus, kyla grėsmė, jog Europos Sąjungos įstatymų leidėjai krypsta interneto, taip pat saviraiškos bei informacijos sklaidos laisvių prioriteto sumenkinimo link. Nors turinio filtravimo technologijos *per se* galėtų būti panacėja autorių teisių pažeidimų internete suvaldymui, tačiau dėl neišvengiamo technologijų ydingumo skiriant teisėtą ir neteisėtą turinį, kartu objektyviai įvertinant taikomas reguliacines išimtis, filtravimas, manytina, neturėtų būti pagrindinis įrankis vartotojų sukurto turinio ir autorių teisių turėtojų interesų konfliktui spręsti.
4. Skaitmeniniame pasaulyje autorių teisė tapo savotiška kliūtimi pačios autorių teisės keliamiems tikslams siekti – kūrybiškumo skatinimui, visuomenės satisfakcijos

kūrybos prieinamumu didinimui. Todėl būtina tobulinti autorių teisės reguliavimą jį pritaikant prie skaitmeninio pasaulio tikrovės – aktuali tolesnė legislatyvinė sprendimų paieška vartotojų sukurtam turiniui reguliuoti. Labiausiai pagrįstu sprendimu laikytinas Informacinės visuomenės direktyvos papildymas vartotojų sukurto turinio (net ir pasižyminčio komerciniu pobūdžiu) išimtimi, kartu numatančia kompensacinį mechanizmą autoriams.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Tarptautinės sutartys:

- 1.1. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. *Valstybės žinios*, 1995, Nr.: 40-998.

2. Europos Sąjungos teisės aktai:

- 2.1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. *OL 2012 m. C 326*;
- 2.2. 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB. *OL 2019 m. L 130*.

3. Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 3.1. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, nr. 50-1598.

4. Užsienio valstybių teisės aktai:

- 4.1. 1976 m. JAV Autorių teisių aktas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.copyright.gov/title17/>>;
- 4.2. 2012 m. birželio 12 d. Kanados Bendruomenių rūmų Autorių teisių modernizavimo aktas (*Copyright Modernization Act*) Nr. C-11.

Travaux préparatoires

1. 2015 m. gegužės 6 d. Europos Komisijos komunikatas COM(2015) 192 final Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui dėl Europos bendrosios skaitmeninės rinkos strategijos [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A52015DC0192>;
2. 2016 m. rugsėjo 14 d. Europos Komisijos pasiūlymas COM (2016) 593 final dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0593&from=EN>>;

3. 2019 m. gruodžio 4 d. Prancūzijos audiovizualinės komunikacijos ir kultūrinio suverenumo skaitmeniniame amžiuje įstatymo projektas (Projet de loi relatif à la communication audiovisuelle et à la souveraineté culturelle à l'ère numérique) [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/textes/115b2488_projet-loi>.

Specialioji literatūra

1. BURKHART, K. Mavrix v. LiveJournal: Unsafe Harbors in the Age of Social Media. *Berkeley Technology Law Journal*, 2018, t. 33;
2. EDWARDS, L. Should ISPs Be Compelled To Become Copyright Cops? *Journal of the Society for Computers and Law*, 2008, t. 8;
3. EDWARDS, L., WAELDE, C. Law and the Internet. Portland: Hart Publishing, 2009;
4. ELKIN-KOREN, N. Copyright in a Digital Ecosystem: a User-Rights Approach. Iš *Copyright in an Age of Limitations and Exceptions*, 2015;
5. FROSIO, G. F. Reforming Intermediary Liability in the Platform Economy: a European Digital Single Market Strategy. *Northwestern University Law Review*, 2017;
6. GEIGER, C. Flexibilising Copyright – Remedies to the Privatisation of Information by Copyright Law. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 2008;
7. GEORGE, C., SCERRI, J. Web 2.0 and User-Generated Content: legal challenges in the new frontier. *Journal of Information, Law and Technology*, 2007;
8. GOMPEL, S. Formalities in the Digital Era: an Obstacle or Opportunity? Iš *Global Copyright: Three Hundred Years Since the Statute of Anne, from 1709 to Cyberspace*, 2010;
9. GRISSE, K. After the storm – examining the final version of Article 17 of the new Directive (EU) 2019/790. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2019, t. 14;
10. KAPLAN, B. Copyright in Historical Perspective. *Columbia University Press*, 1968 m.;
11. KIM, E. C. Insta-Fringement: What Is a Fair Use on Social Media? *The John Marshall Review of Intellectual Property Law*, 2018;
12. LEMLEY, M. A. Rationalizing Internet Safe Harbors. *Journal of Telecommunications and High Technology Law*. 2007, t. 6;

13. LEMLEY M. A., REESE A. R. Reducing Digital Copyright Infringement Without Restricting Innovation. *Stanford Law Review*, 2004, t. 56;
14. LICHTMAN, D. G., POSNER, E. A. Holding Internet Service Providers Accountable, *Supreme Court Economic Review*, The University of Chicago Press, 2006, t. 14;
15. LOCKE, J. *Esė apie tikrąją pilietinės valdžios kilmę, apimtį ir tikslą (Antrasis traktatas apie valdžią)*. Vilnius: Mintis, 1992;
16. MIZARAS, V. *Autorių teisė: monografija*. Vilnius: Justitia, 2008, t. 1;
17. O'REILLY, T. What is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software. *Munich Personal RePEc Archive*, 2007;
18. POLLACK, M. A Listener's Free Speech, A Reader's Copyright, *Hofstra Law Review*, 2007, t. 35;
19. SENFTLEBEN, M. *et. al.* The Recommendation on Measures to Safeguard Fundamental Rights and the Open Internet in the Framework of the EU Copyright Reform. *European Intellectual Property Review*, 2017, t. 40;
20. TAN, C. *Regulating Content on Social Media: Copyright, Terms of Service and Technological Features*. UCL Press, 2018;
21. URBAN, J. M., QUILTER, L. Efficient Process or Chilling Effects – Takedown Notices under Section 512 of the Digital Millennium Copyright Act. *Santa Clara High Technology Law Journal*, 2006, t. 22.

Teismų praktika

Europos Sąjunga:

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2008 m. sausio 29 d. sprendimas *Productores de Música de España (Promusicae) v Telefónica de España SAU*, C-275/06, EU:C:2008:54;
2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2011 m. lapkričio 24 d. sprendimas *Scarlet Extended SA v Sociétés belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)*, C-70/10, EU:C:2011:771;
3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2012 m. vasario 16 d. sprendimas *Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA v. Netlog NV*, C-360/10, EU:C:2012:85;

4. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2019 m. gegužės 24 d. pareikštas ieškinys byloje *Lenkijos Respublika / Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba*, C-401/19.

Belgija:

1. 2007 m. birželio 29 d. Tribunal de première instance de Bruxelles sprendimas byloje *SABAM v. S.A. Scarlet*, No. 04/8975/A. Iš *CAELJ Translation Series #001 (Mady, Bourrouilhou, & Hughes, trans.)*, 25 *Cardozo Arts & Ent. L. J.*, 2008.

JAV:

1. JAV Apeliacinis teismas. 1971 m. sprendimas byloje *Gershwin Publishing Corp. v. Columbia Artists Management, Inc.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://h2o.law.harvard.edu/cases/4446>>;
2. JAV Aukščiausiasis Teismas 1985 m. sprendimas byloje *Harper & Row, Publishers v. Nation Enters* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://cyber.harvard.edu/people/tfisher/IP/1985%20Harper%20Abridged.pdf>>;
3. JAV Floridos vidurinės apygardos teismas. 1993 m. sprendimas byloje *Playboy Enterprises, Inc. v. Frena* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://h2o.law.harvard.edu/cases/4474>>;
4. JAV Kalifornijos šiaurinės apygardos teismas. 1994 m. sprendimas byloje *Sega Enterprises Ltd. v. MAPHIA* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://h2o.law.harvard.edu/cases/5195>>;
5. JAV Kalifornijos šiaurinės apygardos teismas. 1995 m. sprendimas byloje *Religious Tech. Center v. Netcom On-Line Comm* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://scholar.google.com/scholar_case?case=2398297825525410597>;
6. JAV Apeliacinis teismas. 2001 m. sprendimas byloje *A&M Records, Inc. v. Napster, Inc.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://h2o.law.harvard.edu/cases/4422>>.

Elektroniniai dokumentai:

1. 1976 m. rugsėjo 3 d. Jungtinių Amerikos Valstijų Atstovų Rūmų ataskaita Nr. 94-1476, iš *Copyright Law Revision* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://law.resource.org/pub/us/works/aba/ibr/H.Rep.94-1476.pdf>>;
2. GEIST, M. Fairness Found: How Canada Quietly Shifted From Fair Dealing to Fair Use. Iš *The Copyright Pentology: How the Supreme Court of Canada Shook the Foundations of Canadian Copyright Law*, 2013 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.michaelgeist.ca/2012/07/canada-now-fair-use/>>;
3. GERAFFI, J., BAND. J. The Fair Use/Fair Dealing Handbook, 2013 [interaktyvus; žiūrėta 2018 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://infojustice.org/wp-content/uploads/2015/03/fair-use-handbook-march-2015.pdf>>;
4. „Instagram“ Naudojimo taisyklės [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <[https://help.instagram.com/477434105621119/?helpref=hc_fnav&bc\[0\]=Instagram%20Help&bc\[1\]=Privacy%20and%20Safety%20Center](https://help.instagram.com/477434105621119/?helpref=hc_fnav&bc[0]=Instagram%20Help&bc[1]=Privacy%20and%20Safety%20Center)>;
5. LEETARU, K. What Does It Mean For Social Media Platforms To “Sell” Our Data? 2018 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.forbes.com/sites/kalevleetaru/2018/12/15/what-does-it-mean-for-social-media-platforms-to-sell-our-data/#3a390a272d6c>>;
6. LEHMAN, B. A. Intellectual Property and the National Information Infrastructure. The Report of the Working Group on Intellectual Property Rights [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 7 d.], 1995, p. 123. Prieiga per internetą: <<https://eric.ed.gov/?id=ED387135>>;
7. LESSIG, L. Sharing Economies, 2010 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. balandžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.themindfulword.org/2010/sharing-economies-lawrence-lessig>>;
8. MIZARAS, V. ES autorių teisių bendroje skaitmeninėje rinkoje direktyva: politikų bei lobistų kompromisas, galimai tapsiantis standartiniu eksperimentu visuomenei [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.pro/index.php/2019/03/31/v-mizaras-es-autoriu-teisiu-bendroje>>

- [skaitmenineje-rinkoje-direktyva-politiku-bei-lobistu-kompromisas-galimai-tapsiantis-standartiniu-eksperimentu-visuomenei/](#)>;
9. MONTELEONE, A. G. User-Generated-Content and Copyright: the European Union Approach [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.], 2016. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2922225>;
 10. NG, A. When Users are Authors: Authorship in the Age of Digital Media, 2010 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1545005>;
 11. OECD (2007), “Participative web: user-created content”, DSTI/ICCP/IE(2006)7/FINAL, [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/sti/38393115.pdf>>;
 12. PEGUERA, M. The New Copyright Directive: Online Content-Sharing Service Providers Lose eCommerce Directive immunity and are forced to monitor content uploaded by users (Article 17) [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 11 d.]. *Kluwer Copyright Blog*, 2019. Prieiga per internetą: <<http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2019/09/26/the-new-copyright-directive-online-content-sharing-service-providers-lose-ecommerce-directive-immunity-and-are-forced-to-monitor-content-uploaded-by-users-article-17/>>;
 13. PERSET, K. The Economic and Social Role of Intermediaries [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 5 d.], 2010. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/internet/ieconomy/44949023.pdf>>;
 14. REDA, J. France proposes upload filter law, “forgets“ user rights, 2019 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://juliareda.eu/2019/12/french_uploadfilter_law/>;
 15. SAMUELSON, P. The EU’s Controversial Digital Single Market Directive – Part I: Why the Proposed Internet Content Filtering Mandate Was So Controversial [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. *Kluwer Copyright Blog*, 2018. Prieiga per internetą: <<http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2018/07/10/eus-controversial-digital-single-market-directive-part-proposed-internet-content-filtering-mandate-controversial/>>;
 16. SENFTLEBEN, M. Bermuda Triangle – Licensing, Filtering and Privileging User-Generated Content Under the New Directive on Copyright in the Digital Single Market,

- 2019 [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą:
<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3367219>;
17. STALLA-BOURDILLON, S. *et. al.* A brief exegesis of the proposed Copyright Directive. 2016 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą:
<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2875296>;
18. WONG, M. User-Generated Content & the Open Source/Creative Commons Movements: Has the Time Come for Users' Rights? 2007 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą:
<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1022395>.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe nagrinėjamos vartotojų sukurtą turinį reguliuojančios autorių teisės normos ir vertinama, ar jos yra tinkamos reguliuoti internetinės kūrybos institutą. Nors vartotojų sukurto turinio sąvoka nėra nauja – jos kilmė siejama su socialinių tinklų atsiradimu XXI a. pradžioje, tačiau akademinėje erdvėje iki šiol nebuvo rasta vieningo atsakymo, kaip vartotojų kūrybą suderinti su autorių teisių turėtojų interesais, kai skaitmeniniai įrankiai leidžia vartotojams autorinį turinį neribotai atgaminti, skelbti, platinti, naudoti ir perdirbti, o tokius veiksmus ir jų mastą autoriams kontroliuoti ar apskritai fiksuoti yra bene neįmanoma.

Esminis dėmesys skiriamas probleminės situacijos sprendimą turėjusiai pateikti, 2019 m. balandžio 17 d. priimtai autorių teisių reformą bendrojoje skaitmeninėje rinkoje įtvirtinusiai direktyvai (BSR direktyva), kurios 17 straipsnis nustatė naujo pobūdžio reguliavimą vartotojų sukurto turinio atžvilgiu – platformų valdytojams – interneto tarpininkams priskirta tiesioginė atsakomybė už autorių teisių pažeidimus. Atitinkamai, darbe tiriami interneto tarpininkų atsakomybės režimų panašumai ir skirtumai tarp anglo-amerikietiškosios *copyright* bei kontinentinės Europos *droit d'auteur* autorių teisių tradicijų, analizuojama šių režimų vystymosi raida. Svarstoma, kodėl priverstinis interneto tarpininkų vaidmens filtruojant turinį įvedimas Europos Sąjungoje nėra laikytinas tinkamu sprendimu vartotojų sukurto turinio problematikai autorių teisių kontekste spręsti. Siūlomos alternatyvos, kaip Europos Sąjungos autorių teisių reforma galėtų būti vystoma ateityje, kad būtų pasiekta kokybiškesnių įstatymų leidybos rezultatų.

Darbe pabrėžiama, kad vartotojų sukurtam turiniui neturėtų būti taikomos įprastos autorių teisių normos, nes jų tikslai neatitinka skaitmeninio pasaulio tikrovės. Atitinkamai, *inter alia* pasiūloma Informacinės visuomenės direktyvą galinti papildyti išimties, skirtos išimtinai vartotojų sukurtam turiniui (net ir pasižyminčiam komerciniu pobūdžiu), idėja.

SUMMARY

This master's thesis examines the copyright norms governing user-generated content and assesses whether they are suitable for regulating the institute of online creation. Although the concept of user-generated content is not new, its origins are linked to the emergence of social media platforms in the beginning of the 21st century. However, no consensus has yet been found among legal scholars on how to reconcile user creation with the interests of copyright holders, where digital tools allow users to reproduce, publish, distribute, use and process copyright content indefinitely, yet controlling any such use is hardly possible.

Major attention is paid to the Digital Single Market directive (DSM directive), adopted on 17 April 2019. The directive was highly expected to provide for a solution to the legal dilemma of the compatibility of user-generated content and copyright law. It introduced a new type of regulation for user-generated content, rendering social media platform operators directly liable for copyright infringement. Accordingly, the paper examines the similarities and differences between the liability regimes of internet intermediaries in the Anglo-American *copyright* and the continental Europe *droit d'auteur* legal traditions and analyzes the development of these regimes. It is considered why the forced introduction of the role of online intermediaries in content filtering in the European Union is not an appropriate solution to the problem of user-generated content in the context of copyright. Alternatives are proposed, as to how the copyright reform of the European Union may be developed in the future in order to achieve better legislative results.

The paper emphasizes that user-generated content should not be subject to regular copyright rules because their purposes do not reflect the realities of the digital world. Accordingly, the idea of an exception for user-generated content (even that of a commercial nature), which could be included in the Information Society Directive, is proposed.